

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi:
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Haritalama ve İzleme Çalışması
Geniş Özet

Prof. Dr. Mine Göğüş Tan

CEİD YAYINLARI

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
Haritalama ve İzleme Çalışması
Geniş Özet

Bu metin Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi kapsamında hazırlanan Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması'nın geniş özetidir. Bu özetin İngilizce çevirisine, ana metne ve kaynakçasına www.ceidizleme.org adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

CEİD ADRES

Cinnah Caddesi, No:75/7 Çankaya, 06690
Ankara, Türkiye
Tel: 0 312 440 04 84
www.ceid.org.tr
www.ceidizleme.org

Kapak/İç Tasarım: Elma Teknik Basım Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sitesi
1516/1 Sokak No:35
Yenimahalle/Ankara
Tel: 0312 229 92 65

Düzeltili: Nika Yayınevi

PROF. DR. MİNE GÖĞÜŞ TAN, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, Eleştirel ve Feminist Pedagojiler, Eğitim Sosyolojisi, Toplumsal Tarihte Çocuk, Sözlü Tarih alanlarında çalıştı (1968-2010). İTÜ’nin Avrupa Birliği tarafından finanse edilen FESTA (2012-2017), SHEMERA (2012-2014), Meta Analysis of Gender and Science Research (2008-2010), UNICAFE (2006-2008) gibi toplumsal cinsiyet projelerinde yer aldı. AÇEV Baba Destek Programı, Türkiye’de Kız Çocukların Eğitimi için Sivil İnisiyatif, Türkçe Kadın Thesaurus’u, vb. ulusal projelere katıldı. Avrupa Kadın Rektörler Derneği (EWORA) Scientific Advisory Board ve KEFA üyesidir.

ÖNSÖZ

Elinizdeki rapor *Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi* kapsamında hazırlanan bir dizi tematik haritalama ve toplumsal cinsiyet eşitliğini (TCE) izleme göstergeleri geliştirme çalışmalarının sonucudur. Söz konusu proje 2013-2017 tarihleri arasında, çok sayıda kişi ve kurum ile yapılan yoğun toplantılar ve görüş alış verişleri ile şekillendi. Bu görüşmelerde üzerinde birleşilen ortak görüş, TCE politikalarının Türkiye’de geldiği noktada bağımsız izleme ve değerlendirme mekanizmalarını geliştirmenin gerekliliği oldu. TCE’yi hayata geçirmeye yönelik bugüne kadar geliştirilmiş ulusal mevzuat ve eylem planları uygulamasının yerindeliğini ve etkinliğini ölçme ve değerlendirmeyi gerçekleştirecek bağımsız bir izleme mekanizmasının kurulması bu gereksinmeye karşılık geliyordu. TCE’yi gerçekleştirmeye ilişkin uygulamaların siyasi ve ideolojik polemiklerden uzak, bilimsel ve teknik gereklere uygun ve sistematik olarak izlenebilmesini kolaylaştıracak araçların geliştirilmesi gerekiyordu. Bu izleme çalışmalarının uluslararası normlarla uyumlu ve sürdürülebilir olması için önceden izleme göstergelerinin geliştirilmesini; bu göstergelerin haritalama ve periyodik raporlama yoluyla değerlendirmesini sağlama amacı, bu projenin yol haritası oldu. Bu çabaların sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için gerekli olan kurumsallaşmanın başlangıç adımlarının atılması da bu projenin amaçları içinde yer aldı.

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi, kendi faaliyet alanını tanımlarken toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme yaklaşımını benimsedi. Proje, temel olarak, TCE için geliştirilmiş uluslararası norm ve standartların Türkiye’deki mevzuat, uygulama ve izleme politikalarına içerilmesini desteklemeyi; TCE ile ilgili sorun alanlarını haritalama çalışmaları ile raporlamayı; bu alanlara özgü izleme göstergeleri geliştirerek bağımsız, bilimsel ve ana-akımlaştırılmış bir izleme stratejisinin Türkiye’de kurumsallaşmasına katkıda bulunmayı; TCE’yi izleme alanında kamu-sivil işbirliğini ve bilimsel izleme kapasitesini geliştirmeyi hedefledi.

Proje Mart 2017 tarihinde uygulanmaya başlandı ve 24 aylık bir sürede tamamlanması planlandı. AB tarafından finanse edilen projenin yararlanıcı kurumu Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, sözleşme makamı Merkezi Finans ve İhale Birimi ve uygulayıcı kurumu Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği’dir. Projenin hedef grubunu cinsiyet odaklı sivil toplum örgütleri, hak temelli izleme yapan diğer sivil örgütler, ilgili diğer kamu kurumları, valilikler ve büyük şehir belediyeleri ve eşitlik birimi olan ilçe belediyeleri oluşturdu. Proje paydaşları ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Kamu Denetçiliği Kurumu’dur (KDK).

Projenin amacı doğrultusunda seçilen on tematik alanda (kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadele, siyasal kararlara katılımı; eğitime, istihdama, din, spor, sağlık ve kentsel haklar/hizmetlere erişimde; medyada cinsiyetçilikle ve kadın/insan ticareti ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliği) **haritalama raporları** ve **izleme göstergeleri** hazırlandı. Bunun yanı sıra, projenin çıktılarının ve ilgili alanlarda sayısız kaynak ve verinin kamu, sivil, bütün toplum kesimlerince ulaşılabilir olacağı **Cinsiyet Eşitliği İzleme Merkezi** kuruldu ve e-kütüphanesi ile birlikte kullanıma hazır hale geldi. On tematik alanda hazırlanan Haritalama Raporları ve özetleri ilgili okurlara sunulmak üzere elektronik kullanıma açıldı; Türkçe olarak basıldı; geniş özetleri de İngilizce ve Türkçe olarak yayınlandı. Hazırlanan Haritalama Raporları kapsamında geliştirilen 515 adet hali hazırda verisi olan veya verisine ulaşılabilen gösterge, 822 adet geliştirilmesi öngörülen gösterge olmak üzere toplam 1337 TCE izleme göstergesi, kullanılmak üzere kamuoyuna sunuldu.

Projenin önemli bir bileşeni de hazırlanan rapor verilerinin ve geliştirilen göstergelerin yerel düzeyde paylaşılabilmesi için seçilen pilot illerde yoğun bir çalışmayı gerçekleştirmesi oldu. Seçilen yedi pilot ilde toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme eğitimi, haritalama raporları ve izleme göstergeleri eğitimi ve yerel eşitlik izleme eylem planı hazırlık atölyesi gerçekleştirildi. **Yerel Eşitlik İzleme Platformları** oluşturma ve sürdürme çalışmaları yapıldı. Pilot iller olan Adana, Ankara, İstanbul, İzmir, Kars, Gaziantep ve Trabzon’da yerellerde sunulan hizmetlerin cinsiyet eşitliğini gözetip gözetmediğini ölçmek, değerlendirmek ve izlemek amacıyla **Yerel Eşitlik İzleme Planları** hazırlandı ve bu çalışmaların tüm Türkiye’ye yaygınlaşması, geleceğe taşınarak sürekliliğinin sağlanması amacıyla da **Ulusal Eşitlik İzleme Planı** oluşturuldu.

Proje sonuçlarının uzun dönemde kalıcı olması, sürdürülebilir desteklerin varlığı ile olacaktır. Bu desteklerin de, proje çıktılarının geniş toplumsal kesimlerce kullanılır ve geliştirilir olması ile oluşacağına inanıyoruz.

Projenin gerçekleşmesinde sayısız kişi ve kurumun emeği var, bu katkılar olmasaydı bu proje hayata geçemezdi. Bu süreçte yoğun bir özveriyle çalışan proje ekibine, haritalama raporlarını ve göstergelerini uzun yorucu çalışmalarla tamamlayan uzmanlara, süreci baştan sona uyum içinde çalışarak yönetilmesine destek veren CEİD üyelerine çok teşekkür ederiz. Projenin merkezde ve yerelde sayısız çalışmasını gerçekleştiren CEİD yerel koordinatörleri, eğitim uzmanları projenin hayata geçirilmesini kolaylaştırdılar. Yerel İzleme Platformları çalışmalarına katılarak Yerel Eşitlik İzleme Planlarını hazırlayan kamu görevlileri ve sivil örgütlerin temsilcileri bu çalışmayı yerellerde hayata geçirdiler. Bu projenin bir başarısı varsa burada sayabildiğimiz ve sayamadığımız sayısız kişinin emeği sayesinde. Hepsine *Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi*’ne kattıkları değerler için içten teşekkürlerimizi sunarız.

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği

Yönetim Kurulu

İÇİNDEKİLER

Önsöz	4
Tablolar Listesi.....	9
Kısaltmalar Listesi.....	10
1. Giriş.....	13
2. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Dayandığı Normlar ve Standartlar	14
2.1 TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TALEBİNİN İNSAN HAKLARI BELGELERİNE GİRİŞİ	14
2.1.1 Eğitim Hakkını Güvenceye Alan Küresel ve Bölgesel İnsan Hakları Sözleşmeleri.....	14
2.1.2 Sözleşme Statüsü Kazanmamış ama Devletlerin Taraf Oldukları Belgeler.....	15
2.1.3 Birleşmiş Milletler'in İlgili Komitelerinin Tavsiye Kararları	16
2.2 NORMLAR	16
2.2.1 Eşitlik / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	16
2.2.2 Ayrımcılık Yasağı / Ayrımcılık Gözetmeme.....	17
2.2.3 İnsan Onuruna Saygı	17
2.3 STANDARTLAR, ÖLÇÜTLER VE İYİ ÖRNEKLER	17
2.3.1 Standartlar	17
2.3.2 Ölçütler	20
2.3.3 İyi Örnekler	22
3. Türkiye’de Mevcut Durum Analizi: Normatif-Politik Yapı	23
3.1. EĞİTİMDE KADINLARIN HAK TALEBİNİN TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ	23
3.2. YEREL MEVZUATIN HARİTALAMASI: MEVZUATIN İLGİLİ İNSAN HAKLARI BELGELERİYLE UYUMUNUN TESPİTİ (YAPISAL İZLEME)	24
3.2.1.Yerel Mevzuat	24
3.2.2. Mevzuatın İlgili İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Tespiti (Yapısal İzleme)....	27
a) Kazanımlar.....	27
b) Çekinceler, boşluklar, yorumlar, ayrımcılığa yol açabilecek düzenlemeler ..	29
3.2.3 Eğitim Alanında Geliştirilmiş İyi Uygulamalar.....	29
3.3 İLGİLİ POLİTİKALARIN HARİTALAMASI: POLİTİKA BELGELERİNİN İNSAN HAKLARI BELGELERİYLE UYUMUNUN TESPİTİ (YAPISAL İZLEME)	30
3.3.1 Eğitimin, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) Bağlamında diğer hak / politika alanlarıyla ilişkisinin haritalaması.....	30
a) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013	31

b) Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları, 2007-2010, . 2012-2015, 2016-2020	31
c) Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)	31
d) TÜİK Stratejik Planı (2017-2021)	31
e) Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı	32
f) TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) Raporları	32
3.3.2 CEDAW 7. Dönemsel Ülke Raporu’na Komitenin Eğitim Konusundaki Soruları ..	32
3.3.3 İlgili Politika Uygulamalarına Ayrılan Mali Kaynaklar, Bütçe Kapasitesinin Tespiti.....	33
3.3.4 Eğitim Alanında Uygulanan Ulusal, Yerel ya da Uluslararası Mali Destekli Projeler.....	33
a) MEB Projeleri	33
b) Akademik Projeler.....	33
3.4 SIVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN VE DİĞER KAMUSAL AKTÖRLERİN KAPASİTELERİNİN HARİTALAMASI (YAPISAL İZLEME)	34
3.4.1 İlgili Alandaki Kadın Örgütlerinin İzleme-Değerlendirme Raporları	34
3.4.2 LGBTİ Örgütlerinin Eğitimle İlgili Raporlarının, Kadın Haklarına Duyarlılıkları	34
3.4.3 Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal Cinsiyet Duyarlılıklarının Tespiti	35
3.5 CEDAW TAVSİYELERİ BAĞLAMINDA KAMU KURUMLARINDA HİZMET İÇİ EĞİTİMLER.	35
4. Gösterge ve Veri Kaynakları	37
4.1 GÖSTERGE KAYNAKLARININ HARİTALAMASI	37
4.1.1 İnsani Gelişme Endeksi (HDI) ve Göstergeleri	37
4.1.2 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Gelişme Endeksi (GDI) ve Göstergeleri	37
4.1.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) ve Göstergeleri	37
4.1.4 Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi (GGGI) ve Göstergeleri.....	37
4.1.5 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) ve Göstergeleri	38
4.1.6 AB Endeksleri ve EIGE GEI 2017 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi.....	39
4.2 İLGİLİ VERİLERİN HARİTALAMASI	40
4.2.1 Eğitim Alanındaki Sayısal Veri Kaynakları.....	40
4.2.2 Eğitim Alanında Veri Eksikliklerine ve/veya Ulaşılabilirliklerine İlişkin Belirlemeler	41
5. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalaması	42
5.1 EĞİTİME ERİŞİM VE SÜREKLİLİKTE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ	42
5.1.1 Okuryazarlık: Gene Bir Kadın Sorunu	42
5.1.2 Erken Çocukluk Eğitimi Hâlâ Genelleşemedi	42

5.1.3 Okullaşma: Henüz Tüm Çağ Nüfusunu Kapsamıyor	42
5.1.4 Yetişkin Eğitime Erişim Gene Güç	42
5.2 EĞİTİMDE EŞİTSİZLİK	43
5.2.1Eğitimin Türlerinde Eşitsizlikler	43
5.2.2 Eğitimin Çıktılarındaki Eşitsizlikler	43
5.2.3 Yükseköğretim, Akademi ve Yetki Konumlarında Eksik Temsil	43
5.2.4 Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Erişim de İstatistikleri de Sorunlu	43
5.2.5 Kesişen Eşitsizliklerle Mücadele ve Kapsayıcılık Yetersiz.....	43
5.2.6 Anaakımlaştırma Tamamlanamadı	44
5.2.7 Güçlenme Gereksinimi Sürüyor.....	44
6. Göstergeler.....	45
6.1 EĞİTİME KATILIM GÖSTERGELERİ	45
6.2 EĞİTİMDE EŞİTLİK GÖSTERGELERİ	54

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	21
Tablo 2: Anayasa ve eğitimle ilgili yasalar	25
Tablo 3: SDG 4 Kapsayıcı, Eşit ve Nitelikli Eğitimin ve Yaşam Boyu Öğrenme Fırsatlarının Sağlanması Göstergeleri.....	38
Tablo 4: SDG 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Göstergeleri	39
Tablo 5: Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitime Katılım Göstergeleri	46
Tablo 6: Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitime Katılım Göstergeleri	51
Tablo 7: Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitimde Eşitlik Göstergeleri	55
Tablo 8: Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri.....	60

KISALTMALAR TABLOSU

ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AB	Avrupa Birliği
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AK	Avrupa Konseyi
BBOM	Başka Bir Okul Mümkün Derneği
BPfA	Beijing Platform for Action - Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇHK	Çocuk Hakları Komitesi
DFA	Dakar Eylem Çerçevesi
EFA	Herkes İçin Eğitim
EIGE	European Institute of Gender Equality - Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü
Eğitim-Bir-Sen	Eğitimciler Birliği Sendikası
Eğitim-İş	Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası
Eğitim-Sen	Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
ESKHUS	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
ESKHK	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi Komitesi
ERG	Eğitim Reformu Girişimi
ETCEP	Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi
EWORA	Avrupa Kadın Rektörler Derneği
GEI	Gender Equity Index - Toplumsal Cinsiyet Hakkaniyeti Endeksi
GDI	Gender Development Index - Toplumsal Cinsiyet Gelişim Endeksi
GGGI	Global Gender Gap Index - Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi
HBÖ	Hayat Boyu Öğrenme
HBÖGM	Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
HDI	Human Development Index - İnsani Gelişim Endeksi
HUGO	Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
İBBS	İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İHL	İmam Hatip Lisesi
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
Kaos GL	Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği
KEDV	Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
KEP	Kız Çocukların Eğitimi Projesi
KİH-YÇ	Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği
KTML	Kız Teknik ve Meslek Liseleri

KODA	Köy Okulları Değişim Ağı Derneği
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
LGBTİ	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, Interseks
MSHUS	Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
MG	Bin Yıl Kalkınma Hedefleri
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
METK	Milli Eğitim Temel Kanunu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖRAV	Öğretmen Akademisi Vakfı
SDG	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SEÇ-BİR	Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi
SpoD	Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımları
ŞNT	Şartlı Nakit Transferi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDB	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme
TED	Türk Eğitim Derneği
TEDMEM	Türk Eğitim Derneği Çatısı Altında Yürütülen Sivil Toplum Faaliyetleri
TEGV	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TEV	Türk Eğitim Vakfı
TCE	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TOCEP	Ankara Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı
TOÇEV	Tüvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı
TOG	Toplum Gönüllüleri Vakfı
TKB	Türk Kadınlar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜKD	Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği
Türk Eğitim-Sen	Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNESCO GEM	The Global Education Monitoring Report - Küresel Eğitim İzleme Raporu
UNGEI	United Nations Girls' Education Initiative - Birleşmiş Milletler Kız Çocukların Eğitimi Girişimi
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNHCR	United Nations High Commissioner Refugee Agency- BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
YÖBİS	Yabancı Öğrenci Bilgi Sistemi
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

Kurum İsimleri Konusunda Bilgilendirme

Bu raporun yazılması aşğıdaki kararnamelerden önce tamamlandıı için kurumların isimleri ilgili değişiklikleri yansıtmamaktadır. 703 Sayılı “Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” 9 Temmuz 2018 Tarihli ve 30473 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Kararname ile bazı bakanlık ve kurumların teşkilat yapıları ile görevleri değiştirilmiştir.

10 Temmuz 2018 Tarih ve 1 Numaralı “Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ve 15 Temmuz 2018 Tarih ve 4 Numaralı “Bakanlıklara Bağlı, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile bazı bakanlık ve kurumların teşkilat yapıları ile görevleri değiştirilmiştir.

Değişiklik yapılan bakanlık ve kurumlar aşğıda listelenmektedir:

- Avrupa Birliği Bakanlığı kapatılarak, Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Avrupa Birliği Başkanlığı kurulmuştur.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı birleştirilmiş ve ismi Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı şeklinde değiştirilmiştir.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Ekonomi Bakanlığı birleştirilmiş ve ismi Ticaret Bakanlığı şeklinde değiştirilmiştir.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı birleştirilmiş ve ismi Tarım ve Orman Bakanlığı şeklinde değiştirilmiştir.
- Maliye Bakanlığı’nın ismi Hazine ve Maliye Bakanlığı şeklinde değiştirilmiş ve Başbakan Yardımcılığı’na bağlı Hazine Müsteşarlığı yeni yapılanmada Hazine ve Maliye Bakanlığı çatısı altına geçmiştir.
- Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının yeni adı ise Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı olmuştur.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilmiş ve ismi Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı şeklinde değiştirilmiştir. 4 Ağustos 2018 Tarih ve 15 Numaralı “Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile Bakanlığın ismi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

1. Giriş

Devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirme yükümlülüğünün kabulü ve savunusu ile yola çıkan bu çalışma, eğitim hakkının hayata geçirilmesi için çalışan kamu ve sivil toplum örgütlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği ve haklar konusunda ortak anlayış ve işbirliğinin gelişmesini destekleyerek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için değişim sürecine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin mevcut durumu ve değişimi hakkındaki verilere dayanarak yapılacak haritalamanın, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında bir ikna ve/veya savunuculuk aracı olarak kullanılması; bu alandaki kazanımlarda geri gitme eğilimlerini engellemesi, eğitime ilişkin olarak kamu politikalarında cinsiyete ve eşitliğe duyarlı bir izlemeyi kolaylaştırarak, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmasına hizmet etmesi beklenmektedir.

Kadınların eğitim hakkı talebinin kısa tarihçesi ile başlayan rapor, birinci ve ikinci dalga feminizmlerin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) ve Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ndeki (CEDAW 1980) yansımalarını hakkın gerçekleşmesindeki en önemli aşamalar olarak tanımlamaktadır. Bildirge (md. 26) sadece bu hakka herkesin sahip olduğunu vurgulamakla kalmayıp en azından **ilk ve temel eğitim aşamasında parasız**, ilköğretimin zorunlu, teknik ve mesleksi eğitimin herkese, yükseköğretimin, yeteneklerine göre herkese açık olduğunu hükme bağlamıştır. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW, md. 10) ise, toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin değişen düşünceleri dikkate alarak, kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığı tanımlamış ve eğitim hakkının gerçekleştirilmesi için hedefler getirmiş olması bakımından önemli bir aşamayıdır. 1985 tarihli Kadının Gelişmesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri, 1993 Dünya İnsan Hakları Viyana Konferansı ve 1995 tarihli Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (BPfA) ile kadın hareketleri daha da ileri bir aşamaya geçerek, ulusal politikalara yön vermeye başlamış, hükümetlerin eğitim hakkı konusunda ilk kez, toplumsal cinsiyet perspektifinin politika ve programlara yerleştirilmesi için uygulayacakları politikalarla ilgili bağlayıcı taahhütlerde bulunması sağlanmıştı.

Bütün bu gelişmelere karşın eğitim hakkı ve kadınların bu hakla ilgili eşitlik talepleri, yirminci yüzyılın ikinci yarısında olduğu gibi 2000’li yıllarda da uluslararası platformlarda, gerek eğitime erişim gerekse eğitimin içeriğiyle ilgili sorunlar nedeniyle en yakıcı gündem maddeleri arasında varlığını sürdürmektedir.

2. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Dayandığı Normlar ve Standartlar

Temel bir insan hakkı olan eğitim, bireylerin diğer insan haklarından yararlanmalarının ve haklarını arayabilmelerinin de önkoşuludur. Bu hakkın asal bileşenlerinden biri erişimdir. Ancak eğitim hakkını sadece çeşitli düzeylerde kayıt oranlarıyla tanımlamak, bu hakkın eşit ve nitelikli bir eğitim alma ile eğitim süreç ve ortamlarında saygı görme gibi diğer temel bileşenlerini göz ardı etmemize neden olabilir. Nitekim uluslararası topluluğun, eğitim hakkıyla ilgili olarak geliştirdiği normların ve standartların da zaman içinde bu asal bileşenlerin tamamını kapsayan bütüncül bir anlayışa doğru evrildikleri gözlemlenmektedir. Söz konusu normların ve standartların başlıca kaynakları ise küresel ve bölgesel insan hakları sözleşmeleriyle, sözleşme statüsü kazanmamış ama devletlerin taraf oldukları belgelerle Birleşmiş Milletler’in ilgili komitelerinin tavsiye kararlarıdır.

Raporun ilk bölümünde, eğitim alanındaki temel normları oluşturan eşitlik / toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık yasağı ve insan onuruna saygı ile mevcudiyet, erişilebilirlik, uyarlanabilirlik, özel önlemler / güçlenme, farkındalık sağlama, ana akımlaştırma gibi standartlar konusunda bilgi verilmektedir. Eğitim hakkının, uluslararası belgelerde belirli bir zamanda ulaşılması hedeflenen düzeylerini belirleyen ölçütleri ile uluslararası kaydedilen iyi örnekler de aynı bölümde incelenmektedir.

2.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Talebinin İnsan Hakları Belgelerine Girişi

2.1.1 Eğitim Hakkını Güvenceye Alan Küresel ve Bölgesel İnsan Hakları Sözleşmeleri

Eğitim hakkıyla ilgili olarak uluslararası ölçekte kabul gören ilk belge **1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**’dir (İHEB). Bu tarihten itibaren, devletlerin taraf oldukları ve eğitim hakkını küresel düzeyde güvenceye alan bütün temel belgelerde, eğitim hakkının hiçbir ayrımcılık gözetilmeden herkes için hukuksal güvenceye bağlandığı, devletlerin bu hakka saygı gösterme, koruma ve gerçekleştirme yükümlülükleri altında buldukları ve eğitim hakkını ihlal veya haktan yoksun bırakma nedeniyle sorumlu tutulacakları belirtilmiştir.

- 1954 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Temel Hak ve Özgürlüklere dair Avrupa Sözleşmesi, Ek 1 No’lu Protokol, madde 2)
- 1960 UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (Türkiye, Eğitimde Ayrımcılığa Karşı UNESCO Sözleşmesi’ni imzalamamış ve taraf olmamıştır)
- 1966 BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme (ESKHUS)
- 1989 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)
- 1961 Avrupa Sosyal Şartı

eğitim hakkının gelişimi yolundaki kilometre taşları arasındadır.

ESKHUS’nin eğitim hakkını tanımladığı “İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız olacaktır” (md. 13) ifadesi ilköğretim hakkını **“derhal yerine getirilmesi gereken”** (md. 13/2-a) bir hak olarak yorumlanmaktadır. Buna karşılık, aynı maddede yer alan “Yükseköğrenimin, özellikle parasız eğitimin tedricen geliştirilmesi yoluyla, kişisel yetenek temelinde herkese eşit derecede açık olması sağlanacaktır” (md. 13/2-c) ifadesiyle, herkesin yükseköğrenim görme hakkı aşamalı olarak geliştirilmesi mümkün bir hak olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası hak belgeleri arasında 1980 Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW md. 10), taraf devletlerin “eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla, erkeklerin eşitliğine dayanan” tüm önlemleri almayı taahhüt ettiği özel bir konuma sahiptir.

2.1.2 Sözleşme Statüsü Kazanmamış ama Devletlerin Taraf Oldukları Belgeler

Bu türden belgelerin en önemlilerinden olan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (BPfA 1995), devletlerin, eğitimde ve sağlık hizmetlerinde kadınlarla erkeklere eşit davranılmasını ve bunlara eşit ulaşmalarını güvence altına alma, kadınların ve kız çocuklarının ilerlemesini ve güçlendirmesini artıracak bir araç olarak, kadınların, ... bilim ve teknoloji, mesleki eğitim, bilgi... dahil, ekonomik kaynaklara eşit ulaşmalarını sağlayacak ve uluslararası işbirliği yoluyla bu kaynaklara eşit ulaşmanın yararlarını kullanacak şekilde kapasitelerini geliştirme kararlılığını (md. 30, 35) teyit etmiştir. Pekin Deklarasyonu’nda eğitim ve öğretimdeki eşitsizlikler, yetersizlikler ve bunlara ulaşmadaki eşitsizlik, hükümetlerin, uluslararası topluluk ve hükümet dışı kuruluşlarla özel sektörün dahil olduğu sivil toplumun stratejik eylemler yapmaya çağırıldığı 12 kritik alandan biridir.

"Kadın 2000: 21. Yüzyıl’ın Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" (Pekin +5) toplantısının sonuç belgesi, kadınların eğitime eşit erişimini sağlayacak çabalara odaklanırken, Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi (2000), erkekler ve kadınlar arasında eşitlik ilkesinin, **yeterli şekilde temsil edilmeyen cinsin lehine belirli avantajlar sağlanmasını** öngören önlemlerin sürdürülmesini veya benimsenmesini engellemediğini vurgulamıştır (md. 23).

UNESCO’nun Herkes için Eğitim Dünya Deklarasyonu (Jomtien, 1990), Herkes için Eğitim Dakar Eylem Çerçevesi (2000, Hedef 5), Birleşmiş Milletler’in Bin Yıl Hedefleri (2000, Hedef 2) ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2015, Hedef 4) eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik hedefleri ve standartları belirleyen en önemli belgeler arasındadır.

Eğitime ilişkin bağlayıcı olmayan ancak özellikle çoklu ayrımcılığa ya da kesişen eşitsizliklere muhatap olan kişilerin eğitim hakkından yararlanmasında dırimsel nitelik taşıyan kimi uluslararası belgeler de söz konusudur. Avrupa 2020 (Europe 2020) stratejisinin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme öncelikleri kapsamındaki ekonomik hedeflerinden biri, okulu erken bırakanların oranının %10 seviyesine düşürülmesi ile 30-34 yaş arası yükseköğrenim mezunu nüfus oranının en az %40 seviyesine yükseltilmesi olarak belirlenmiştir. Gerek okulu erken bırakan, gerekse yükseköğrenime erişemeyen nüfusta kız çocuk ve kadın oranlarının yüksekliği göz önüne alındığında bu hedefe ulaşılmasının, özellikle eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla ilişkisi açıktır.

2.1.3 Birleşmiş Milletler'in İlgili Komitelerinin Tavsiye Kararları

Birleşmiş Milletler'in özellikle de Ekonomik ve Sosyal Haklar Komitesi ve CEDAW Komitesi'nin gerek eğitim hakkı, gerekse eğitim yoluyla kadınların güçlendirilmesi konusunda üye devletlere hem genel hem de ülke raporları bağlamında çok sayıda tavsiye kararları bulunmaktadır. Bu kararlar, değişen küresel, bölgesel koşullar çerçevesinde sözleşme maddelerinin yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin engellerin aşılmasında yol gösterici işlevini görmektedir. Örneğin, olumlu ayrımcılık, eşitlik ve ayrımcılık yasağı normunun nasıl uygulanacağı, LGBTİ, göçmen kadın hakları gibi çoklu ayrımcılık konuları CEDAW Komitesi'nin tavsiyeleri ile belirlenmiştir. ESKH Komitesi de hem Genel Yorum 13'te hem de çeşitli devletlerin raporlarına ilişkin sonuç gözlemlerinde, kız çocukların eğitiminde temel engelleri ve mücadele biçimlerini ele almıştır.

2.2 Normlar

En temel insan hakları belgelerinde eğitim hakkı için kabul edilmiş prensipler veya normlar, eşitlik / toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık yasağı ve insan onuruna saygıdır.

2.2.1 Eşitlik / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesi "herkesin" eğitim hakkından aynı şekilde yararlanacağı düzenlenmiştir. Buna göre, kanun önünde kadın-erkek dahil, herkes eşittir. **Farklılık eşitliği** ise, kişi ve kişi gruplarının eşit ya da aynı olmadıklarını olumlu yönde göz önünde bulundurur. Farklıların eşitliği, eşitsiz konumda olanın (kadın) eşitlik sağlanıncaya kadar, geçici özel önlemler aracılığı ile farklı muamele görmesi fikrine dayanır, hem fırsatlarda hem de sonuçlarda eşitliği öngörür.

Dönüştürücü eşitlik anlayışının en önemli özelliği, cinsiyeti kategorik olarak tanımlamamasıdır. Buna göre eşitsizlik, cinsiyetle ilişkili farklılıklara referansla tanımlanan ve kadın ve LGBTİ gibi toplumsal grupların farklılıklarını anlamlı kılan iktidar ilişkilerinin kurgusudur. Bu kurgunun dönüştürülmesi, kendisini var eden iktidar kurumlarının ve toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesini hedefler. Dolayısıyla hak temelli yerel örgütlerin bilgi, deneyim ve katılımları, asıl bu tür bir dönüştürme için gereklidir.

Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW, 1979), sadece yasalar önünde eşitlikle kalmayıp eğitim hakkını düzenlediği madde 10'da nitel eşitliğin sağlanması için eğitimin her tür ve düzeyinde gereken koşulların (md. 10 a, b) sağlanmasını, eşit fırsatlar yaratılmasını (md.10 d, e, g) ve özel önlemler alınmasını (md. 10 f) öngörür. Madde 10, dönüştürücü eşitlik kapsamında devletin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve kadınların ayrımcılığa maruz kalmasına kaynaklık eden kalıplaşmış kavramların kaldırılması için eğitim sisteminin ve okul kültürünün dönüştürülmesini (md. 10 c) gerçekleştirecek stratejileri de belirler.

Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE) de bilgi alanında en önemli sorunun, sürekliliğini koruyan toplumsal cinsiyet kalıp-yargıları olduğunu savunmakta, toplumsal cinsiyet kalıp-yargılarıyla ve ayrımcılığıyla mücadelenin, Europe 2020 hedefi olan, 30-34 yaş arasındaki gençlerde, yükseköğretim diploması olanların oranını en az %40'a çıkaracağını saptamaktadır (EIGE, 2017). İstanbul Sözleşmesi (2014) de gerek devlete gerekse çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına dönüştürücü eşitlik kapsamında zihniyet değişikliğinin sağlanması için öğrenciler dahil

genel olarak, toplumun ve profesyonellerin toplumsal cinsiyet konusunda eğitilmesi görevlerini yüklemiştir.

2.2.2 Ayrımcılık Yasağı / Ayrım Gözetmeme

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) de "ayrımcılık", ayırma, dışlama, kısıtlama veya ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum, siyasal veya başkaca görüşe dayalı olarak gerçekleştirilen ve tüm hak ve özgürlüklerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engellemek veya sınırlandırmak anlamında kullanılmıştır. Eğitim hakkını düzenleyen her sözleşme, bu hakkın ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması yükümlülüğünü içerir.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne (CEDAW md. 1) göre, kadınlara karşı ayrımcılık, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlamadır (CEDAW md.10).

2.2.3 İnsan Onuruna Saygı

Sosyal bir kavram olarak insan onuru, kişinin hem kendisine duyduğu saygıyı hem de kendisine karşı başkaları tarafından duyulan saygıyı ifade eder. Bu doğrultuda, kavramın birinci yönü, yani insanın kendine karşı duyduğu saygı özsaygı, izzetnefis, haysiyet kelimeleri ile; ikinci yönü, yani başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer ise şeref ve itibar kelimeleri ile anlamlandırılmaktadır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, daha ilk cümlesine, "insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onurunu ve eşit ve vazgeçilmez haklarını tanımanın yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğu ve bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onurundan türediği" vurgusuyla başlamaktadır. Sözleşmede (md. 13/1) taraf devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler.

2.3 Standartlar, Ölçütler ve İyi Örnekler

Hak temelli izleme / değerlendirme çalışmalarında referans çerçevesinin temel öğeleri, alanda mevcut olan standartlar, ölçütler ve iyi uygulamalar / örneklerdir. İnsan hakları standartları, ilgili insan hakları normlarına bağlı olan ve bu hakların gerçekleştirilmesinde uyulması gereken uluslararası düzeyde kabul görmüş kurallardır. Standartlar, uygulamanın içeriğini, kapsamını, biçimini, işlevini vb. belirleyen ulusal ve uluslararası kabullerdir ve uygulamaya dair somut kriterleri biçimlendirirken, bu normlara dayalı olarak belirlenirler. Ölçüt ise kimi zaman doğrudan söz konusu edilen hak alanına ilişkin normlar ve standartlardır. Kimi zaman da bir hakkın aşamalı gerçekleşmesi için belirli bir zamanda ulaşılması hedeflenen belirli bir düzeydir.

2.3.1 Standartlar

Eğitimle ilgili uluslararası belge ve uygulamalarda söz konusu standartlardan en önemlileri ESKHUS Standartlarıdır. ESKHUS'nin '4 A Şeması' diye adlandırılan kavramsal çerçevesi -mev-

cludiyet, erişebilirlik, kabul edilebilirlik, uyarlanabilirlik- daha sonraki hemen tüm insan hakları anlaşmalarında ve belgelerinde kabul görmüştür:

a) Mevcudiyet

Taraf devletinhukuk alanı dahilinde, işlerliği olan eğitim kurumları ve programlarının sayısı yeterli düzeyde olmalıdır.

b) Erişebilirlik

Eğitim kurum ve programları, taraf devletin yargı alanında ayrımcılık olmaksızın, herkes için erişilir olmalıdır. Erişebilirlik ESKHUS Komitesi’ne göre üç boyutla belirlenir:

- Ayrımcı gözetmeme: Eğitim, ayrımcılık yasağına uygun biçimde kanunen ve fiilen herkes için, özellikle de en savunmasız gruplar, örn., kız çocuklar için erişilir olmalıdır.
- Fiziksel erişebilirlik: Eğitim güvenli fiziksel erişim içinde ya makul ölçüde uygun coğrafi yerde (örn., komşu okul) ya da modern teknoloji (örn., “uzaktan eğitim” programına erişim) yoluyla olmalıdır.
- Ekonomik erişebilirlik: Eğitim herkes için maddi açıdan karşılanabilir olmalıdır. **Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada** kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklere aynı imkânların sağlanması (CEDAW md.10 d) özellikle önemlidir.

c) Kabul edilebilirlik

Müfredat ve öğretim yöntemleri dahil olmak üzere eğitimin biçimi ve esası öğrenciler ve uygun durumlarda ebeveynler için kabul edilebilir (örn. ilgili, kültürel açıdan uygun ve iyi kalitede) olmalıdır; bu, 13. maddenin 1. paragrafının gerektirdiği eğitim amaçlarına tabidir ve bu tür minimum eğitim standartları devlet tarafından onaylanabilir. Bu bağlamda eğitimde minimum kalite, güvenlik, çevre sağlığı standartlarının gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır

d) Uyarlanabilirlik

Eğitim esnek olmalıdır; böylelikle, değişen toplumların ve toplulukların ihtiyaçlarına uyarlanabilir ve farklı sosyal ve kültürel ortamlardan öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilir. BM Eğitim Özel Temsilcisi Tomaševski, bu bağlamda eğitimin engelli, çalışan, göçmen, korunmaya muhtaç vb. kategorilerden gelenlerin gereksinim ve koşullarına uyarlanabilir olmasını vurgular ve eğitim hakkının çeşitli bileşenlerinin birbirleriyle ve diğer insan haklarıyla karşılıklı ilişkisine de dikkat çeker.

e) Özel Önlemler / Güçlenme

ESKHK, eğitime erişim bakımından en dezavantajlı gruplardan biri olan kız çocukların eğitime erişim imkânı önündeki temel engeller olan toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarla mücadele edilmesi gerektiğini, hem eğitim hakkına ilişkin ESKHUS Genel Yorum 13’te hem de çeşitli devletlerin raporlarına ilişkin sonuç gözlemlerinde sıkça ifade etmiştir. ESKHK, bu açıdan kırsal kesimdeki kız çocukların durumunun daha kötü olduğunu vurgulamıştır. CEDAW Komitesi de (5 Sayılı Tavsiye Kararı) taraf devletlerin kadınların eğitim, ekonomi, siyaset ve işgücü piyasasıyla bütünleşmelerini sağlamak üzere pozitif eylem, tercihli muamele ya da kota sistemi gibi geçici

özel tedbirlerden daha çok yararlanmasını tavsiye etmektedir.

Kız çocuklarının ve kadınların eğitim hakkından ve eğitim aracılığıyla diğer haklardan da yararlanabilecek duruma kavuşturulması anlamında CEDAW Komitesi'nin tavsiye kararlarında çeşitli örnekler yer almaktadır: Kadınlara, sözleşmenin 10 (h) maddesi gereğince, cinsel sağlık eğitimi ve aile planlaması hizmetlerinin temin edilmesi (CEDAW 21 Sayılı Tavsiye Kararı); yaşlı kadınların kendi hakları ve hukuki hizmetlere erişim yolları konusunda bilgilendirilmeleri (27 Sayılı Genel Tavsiye); teknik eğitim ve öğretim programları için önkoşul olan matematik ve doğa bilimleri gibi konuları çalışmalarını için kız çocuklarının ve kadınların cesaretlendirilmesi, kırsal kesimdeki kız çocukların özel tedbir ve teşviklere ihtiyaç olduğu vb.

f) Farkındalık sağlama

CEDAW madde 10 c, erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için **karma eğitim** ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türlerinin teşvik edilmesini ve özellikle okul kitapları ve ders programlarının gözden geçirilmesini ve bu öğretim metoduna göre uyarlanmasını gerektirmektedir.

Eğitimin, 'dönüştürücü eşitlik normu' kapsamında zihniyet değişikliğinin sağlanması / farkındalık yaratma rolünü merkeze alan standartlar konusunda da çeşitli örnekler geliştirilmiş bulunmaktadır.

CEDAW Komitesi tavsiye kararlarında:

- Devletin, kadınların sosyal eşitliği ilkesinin tam olarak işlerlik kazanmasını engelleyen önyargıların ve mevcut uygulamaların ortadan kaldırılmasına yardımcı olmak üzere, etkin olarak eğitim ve kamu bilgilendirme programları başlatması (3 Sayılı Tavsiye Kararı);
- Adli ve uygulayıcı personelin toplumsal cinsiyet eğitimi (19 Sayılı Tavsiye Kararı);
- Tüm hükümet organlarına cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık konusunda yeterli eğitim ve farkındalık programları (27 Sayılı Genel Tavsiye);
- Sağlık çalışanlarına toplumsal cinsiyet eğitimi (24 Sayılı Tavsiye Kararı) verilmesi önerilmektedir.

İstanbul Sözleşmesi (2014) ise, bu konudaki ayrıntılı hükümleri nedeniyle özellikle önem taşımaktadır:

- Öğrencilerin, toplumun ve profesyonellerin toplumsal cinsiyet konusunda eğitilmesi,
- Gayri resmi eğitim faaliyetlerinde, spor, kültürel ve boş zaman hizmetlerinde ve medyada, aynı ilkeleri geliştirmek amacıyla hareket edilmesi, bu ilkeleri geliştirmek amacıyla, gerekli adımların atılması (md.14), sözleşmenin hükümleri arasındadır.

g) Ana akımlaştırma

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitimde özümsemesini sağlamak. CEDAW madde 10 c, erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların, eğitimin her düzeyinden ve biçiminden

den tasfiye edilmesi için **karma eğitim** ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türlerinin teşvik edilmesini ve özellikle okul kitapları ve ders programlarının gözden geçirilmesini ve bu öğretim metoduna göre uyarlanmasını gerektirmektedir.

2014 İstanbul Sözleşmesi (md. 14/1) uyarınca da taraf devletler, gerektiğinde, öğrencilerin gelişen kapasitesine uygun olarak, kadın-erkek eşitliği, kalıplaşmamış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerdeki çatışmalarda çözüm yolları, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı gibi konulara ilişkin öğretim materyallerinin resmi müfredata ve eğitimin her seviyesine eklenmesi için gerekli adımları atacaktır (Bakırcı, 2015:169).

2.3.2 Ölçütler

Kadınların ve kız çocukların eğitim haklarıyla ilgili sorunların çapı ve bu konuda giderek artan farkındalık, gerek kadın hareketlerinin ve öteki hükümet dışı kuruluşların gerekse özellikle CEDAW sonrası dönemde Birleşmiş Milletler’in ilgili organlarının, ilerlemeyi hızlandırmak ve izlemeyi kolaylaştırmak amacıyla uluslararası belgelerde ölçütler belirleme eğilimini güçlendirmiştir. Eğitim hakkıyla ilgili temel uluslararası belgelerde belirlenen ölçütler:

a) UNESCO Herkes İçin Eğitim (EFA) Hedef ve Ölçütleri (1990),

2000 yılına kadar:

- Kız çocukların ücretsiz, zorunlu ve kaliteli ilköğretimine tam olarak kavuşturulması.
- Özellikle kadınlar için **temel ve sürekli eğitime eşit ölçüde erişimin** %50 oranına çıkarılması.
- İlk ve orta dereceli eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması.

EFA’nın bu ilk hedefleri, vadesinde gerçekleştirilememiş ve 2000 yılında Dakar Eylem Çerçevesi (DFA) ile 2015’te gerçekleştirme vaadi ile teyit edilmiştir. DFA’nın hedeflerinin gerçekleştirilemediği de 2015 Incheon Herkes İçin Eğitim Dünya Forumu’da belirlenmiş ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri üzerinden, 2030 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere hedefler yenilenmiştir.

b) Pekin +5 Hedef ve Ölçütleri (2000)

CEDAW hedefleri üzerinden eğitimle ilgili olarak:

- 2005 yılına kadar ilk ve ortaöğretimde toplumsal cinsiyet farkının giderilmesini, 2015 yılına kadar kız-erkek bütün çocuklara ücretsiz, zorunlu ilköğretim hakkı sağlanmasını, aradaki farkı artırdığı saptanan politikaların ortadan kaldırılmasını,
- Özellikle yetişkin kadınlar arasında okuma-yazma bilmeyenlerin oranında (2015’e kadar en az yüzde 50 oranında) düşüş sağlanmasını taahhüt ediyordu.

c) Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Ölçütleri (2015)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden (SDG) dördüncüsü eğitimle ilgili olup **2030’a kadar** herkes için kapsayıcı, eşit ve **nitelikli eğitim** ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarının sağlanmasına yöneliktir:

Tablo 1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Hedef 4.1 2030'a kadar tüm kız ve oğlan çocukların ücretsiz, hakkaniyetli ve kaliteli bir ilköğretim ve ortaöğretimi tamamlamalarının ve böylece ilgili ve etkili öğrenme çıktılarının elde edilmesinin sağlanması.
Hedef 4.2 2030'a kadar bütün kız ve oğlan çocukları ilköğretime hazır hale getirecek nitelikli erken çocukluk bakımına ve okulöncesi eğitimine erişimin güvence altına alınması.
Hedef 4.3 2030'a kadar bütün kadın ve erkeklerin bütçelerine uygun ve nitelikli mesleki, teknik eğitim ve üniversiteyi de kapsayan yükseköğretime eşit biçimde erişimlerinin sağlanması.
Hedef 4.4 2030'a kadar istihdam, insana yakışır işlerde çalışma ve girişimcilğe yönelik teknik ve mesleki becerileri de kapsayan becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısının önemli ölçüde artırılması.
Hedef 4.5 2030'a kadar eğitim alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve engelliler, yerli halklar (indigenous peoples) ve kırılgan durumdaki çocuklar dahil, savunmasız insanların her düzeyde eğitim ve mesleki öğretime eşit erişimlerinin sağlanması.
Hedef 4.6 2030'a kadar bütün gençlerin ve hem kadın hem de erkek olmak üzere yetişkinlerin büyük bir bölümünün okuryazar olmasının ve matematiksel beceriler kazanmasının güvence altına alınması.
Hedef 4.7 2030'a kadar bütün öğrencilerin, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir yaşam tarzları için eğitim, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, barış ve şiddetsizlik kültürünün geliştirilmesi, küresel vatandaşlık ve kültürel çeşitliliğin ve kültürün sürdürülebilir kalkınmaya katkısının takdiri yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın ilerletilmesi için gereken bilgi ve becerileri kazanımının sağlanması.
Hedef 4.A Çocuklara, engellilere, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitim olanaklarının yaratılması, geliştirilmesi ve herkes için güvenli, şiddetsiz, kapsayıcı ve etkili öğrenme ortamlarının oluşturulması.
Hedef 4.B 2020'ye kadar, özellikle en az gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan küçük ada devletleri ve Afrika ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki mesleki teknik eğitim, bilgi ve iletişim teknolojileri, mühendislik ve bilim programlarını kapsayan yükseköğrenim programlarına kayıt olanağı sunan bursların sayısının küresel olarak önemli ölçüde artırılması.
Hedef 4.C 2030'a kadar, öğretmen eğitimi için uluslararası işbirliğinin de yardımıyla özellikle en az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan küçük ada devletleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerdeki nitelikli öğretmen sayısının önemli ölçüde artırılması. ⁵⁵

d) Avrupa Komisyonu 2006-2010 Kadın-Erkek Eşitliği Yol Haritası Ölçütleri

- **Kadınların bilimsel ve teknik kariyerlere erişimini** geliştirerek, bu alandaki dengesizliği düzeltmek ve **kamusal araştırma sektörünün öncü konumlarında %25 kadın katılımını** sağlamak üzere toplumsal cinsiyet perspektifinin yerleştirilmesi,
- **Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin yok edilmesi için eğitim** ve bilginin sağlanması,
- **Eğitim, kültür ve işgücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet önyargılarının yok edilmesi**

için erken yaşlardan başlayarak mücadele edilmesi, öğrencilere ve öğretmenlere farkındalık eğitimi sağlanması, **genç kadın ve erkeklerin geleneksel olmayan eğitimleri denemelerinin desteklenmesi**, eğitim sisteminin gençlere yeterli nitelikleri kazandırması, erken okul terkiyle baş teme ve yaşam boyu eğitim stratejilerinin önemsenmesi,

- Geleneksel olmayan toplumsal cinsiyet rolleri geliştirme konusunda **farkındalık yaratma** kampanyalarının desteklenmesi ve **okullardaki iyi örneklerin paylaşılması**,
- **Toplumsal cinsiyet temelinde bütçeleme**nin özendirilmesi (TÜSİAD-KAGİDER 2008:28) olarak düzenlenmiştir.

Yukarıda görüldüğü gibi, aynı hedef ve ölçütlerin sayısız belgede yinelenişi, sonuçların her zaman beklentilerin gerisinde kaldığının işaretidir. Elimizdeki en güncel küresel standart ve ölçütleri içeren Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, hâlâ okumaz-yazmazlığın büyük kısmı kadın olan genç ve yetişkin nüfusta yakıcı bir sorun olmayı sürdürdüğünü itiraf etmektedir. Eğitim tür ve çeşitlerindeki toplumsal eşitsizliklere son verilmesine bu kez, 2030’a kadar süre tanınmıştır. Aynı belge, ilk hak belgelerindeki asgari, eşit, ücretsiz ve nitelikli eğitimden yararlanma koşulunun, dünya nüfusunun büyük çoğunluğu kadın olan kesimi için bir “hedef” olmaktan öte geçemediğinin, devletlerin belirlenen sürelerde belirlenen ölçütleri karşılayamadıklarının da göstergesidir.

2.3.3 İyi Örnekler

İlk bölümün son alt başlığında hak temelli izlemenin atıf çerçevelerinden biri olan iyi uygulamalar ya da örnekler yer verilmektedir. Bu kapsamda uluslararası kuruluşlarla çeşitli kamusal aktörlerin ve STK’ların, kadın haklarının gerçekleştirilmesine yönelik başarılı deneyimlerinin paylaşılması amaçlanmaktadır. Birleşmiş Milletler’in Kız Çocukların Eğitimi Girişimi’nin (UN Girls Initiative, UNGEI) İyi Uygulamalar İşbirliği bu konuda seçilen uygulamalardan biridir. UNGEI, iyi örnekler ve engeller konusunda bir veri tabanı oluşturmak suretiyle toplumsal cinsiyet eşitliği ve kız çocukların eğitimiyle ilgili olarak küresel düzeyde politika gündemi belirlemeye çalışmaktadır.

Akademik alanda toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili iyi uygulamaların en önemli örneklerinden biri ise 2005’ten bu yana uygulanan ATHENA SWAN Şartı’dır. ATHENA SWAN, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi konusundaki uzlaşmış ilkeleri kapsayan taahhütleri, politikalarında, uygulamalarında, eylem planlarında ve kurum kültürlerinde başarıyla gerçekleştiren akademik kurumların başarılarının tanınmasını ve ödüllendirilmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda örneğin, Kuzey İrlanda’da Queen University’nin fırsat eşitliği kültürünü geliştirme sürecindeki uygulamaları, ‘Top Employer for Women’ Ödülünü kazanmasına yol açmıştır.

3. Türkiye’de Mevcut Durum Analizi: Normatif-Politik Yapı

Türkiye’de eğitim hakkının, tüm boyutlarıyla ve tüm insanlar için gerçekleştirilmesi hedefinin ve sürecinin temel çerçevesi, uluslararası insan hakları belgeleridir. Aynı çerçeve, hak temelli izlemenin de dayanağını oluşturur. Türkiye, imzacısı olduğu uluslararası sözleşmeler yoluyla, bu hedef doğrultusunda önemli adımlar atmıştır. BM Eğitim Özel Raportörü’nün de tanık olduğu gibi (Tomasevski, 2001:17) Türkiye’de sıklıkla yinelenen bir saptama, eğitimde kadınlara ya da kız çocuklara ayrımcılık yapılmasının yasak olduğudur. Buna karşılık mevzuatla gerçeklik arasındaki mesafe, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sadece yasaklamalarla aşılamadığını, eğitime hak temelli bakışın ve izlemenin benimsenmesi ve gereklerinin yerine getirilmesi gereksinimini işaret etmektedir.

Mevcut durum analizinde toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme-değerlendirme yapmak yoluyla, kamu politika ve uygulamalarında yer alan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin eşitliğe doğru ilerlemesine katkıda bulunmak; sivil toplumun, politika süreçlerine izleme yoluyla katılma ve bu suretle, kamu politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliğine uygunluğuna aracılık etmesini sağlamak; yerel mevzuatın eğitimle ilgili insan hakları belgeleriyle uyumunun tespiti (yapısal izleme) amaçlanmaktadır.

3.1. Eğitimde Kadınların Hak Talebinin Türkiye’deki Gelişimi

Türkiye’de genel olarak eğitim, özel olarak kadınların eğitime yaklaşım on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl Batı toplumlarının liberal / işlevselci anlayışlarını yansıtır. Bu bağlamda eğitim, bir hak olmaktan önce, yeniye geçiş projelerine çözüm olagelmıştır. Cumhuriyet’in eğitim reformlarıyla modernleşme arasında kurduğu ilişki hem Batı’daki deneyimleri hem de Osmanlı deneyimini referans almaktadır. Osmanlı’daki yenileşme projeleri de (1773, 1839 ve 1908) "medeniyet" değişimine okuldan başlanacağı kabulüne dayanır.

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi ile kızlar için müslüman ve hristiyan rüştiyeleri (ortaokul) sayısının artırılması, bu okullarda kadın öğretmen yetiştirmek zaruretiyle öğretmen okulu (Dârülmua’llimât) ve mesleki beceri vermek anlamında ebe mektebi açılması mümkün oldu. 2. Abdülhamid zamanında (1876-1909) bu okulların sayısı artırılmakla birlikte kızlar için özellikle lise (idadi) düzeyinde eğitim çok yetersizdi.

1908’de İkinci Meşrutiyet’in ilânından sonra sayıları çoğalan kadın dergilerinde eğitim talebi başat konular arasındadır. Bu talep, artık, annelik ve ev idaresi gibi kadınlara atfedilen konuları öğrenmenin ötesinde meslek edinmek, çalışma yaşamına girmek ve özgüven kazanmak için eğitim hakkını da kapsamına almıştır. Bu taleplerin de etkisiyle Türkiye’de kadınların yükseköğrenim düzeyindeki katılımları 1914’te Darülfünun’da düzenlenen konferanslar yoluyla başlamış, aynı yılın sonunda bir kadın üniversitesi olan İnas Darülfünunu’nun açılmasıyla sürmüştür. Erkek ve kadın darülfünunları arasındaki eğitim düzeyi farkı, kadın öğrencilerin erkek öğrencilerle birlikte ders görmek taleplerine yol açmış ve 1921’de üniversitenin karma

hale getirilmesiyle, Türkiye’de ilköğretimin üstü düzeyde ilk kadın-erkek birlikte eğitim uygulaması başlatılmış olur.

1927-28 ders yılında kız ve oğlan çocuklar için ayrı ortaokullar açma konusunda karşılaşılan mali güçlükler, tüm ortaokullarda karma eğitim çözümüne gidilmesiyle sonuçlanarak sistemin en temel ilkelerinden birini (Milli Eğitim Temel Kanunu, md.15) oluşturur. 1999 yılında yapılan bir düzenlemeyle tek-cinse özgü okullar tümünden kaldırılarak, karma eğitim başlatılmıştır (2012).

Birleşmiş Milletler’in “Kadın On Yılı” ilan edilen 1975-1985 döneminde feminizm ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramları, dünyanın pek çok yeriyle eşzamanlı olarak, Türkiye’de de kadınların gündemine eskiye oranla çok daha fazla girdi. Bu dönem, eğitimin dili, müfredatı, öğretmenleri, ders kitapları vb. aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini sürdürmekteki rolünün kadın bakış açısıyla sorgulanmaya başladığı aşamaya da karşılık gelmektedir. Eğitimin, kadınların bireysel olarak güçlenmelerine ve toplumsal konumunun iyileşmesine nasıl katkıda bulunacağı, dönüştürücü eşitlik ilkesi bağlamında toplumsal farkındalığın geliştirilmesinde nasıl bir rolü olduğu, eğitimin içeriğinin, öğretmenlerin, okul yapısının ve ikliminin toplumsal cinsiyete nasıl duyarlı kılınacağı da bu dönemde tartışılır olmuştur.

3.2. Yerel Mevzuatın Haritalaması: Mevzuatın İlgili İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Tespiti (Yapısal İzleme)

Türkiye’de, devletin eğitim alanında uluslararası belgelerdeki taahhütlerinin ve kadınların bu alandaki taleplerinin kamu gündeminde nasıl bir yer bulduğunun en iyi görüntüleri mevzuatta ve politika belgelerinde yansımaktadır. Bu nedenle, önümüzdeki bölümde önce eğitimle ilgili mevzuatın ve ilgili politika belgelerinin incelenmesine yer verilmektedir. Daha sonra Sivil Toplum Örgütlerinin ve Diğer Kamusal Aktörlerin eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki kapasitelerinin haritalaması yapılmaktadır.

3.2.1. Yerel Mevzuat

Türkiye’de eğitim konusunu düzenleyen temel belgeler toplumsal cinsiyet eşitliğini ve ayrımcılık yasağını düzenleyen Anayasa, Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Yükseköğretim Kanunu’dur. Bu hak metinlerinin ilgili maddeleri özetlenerek Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Anayasa ve Eğitimle İlgili Yasalar

Yasa	İlgili Madde	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve/veya Eğitim Hakkı içermesi	İlişkili Norm/ İlişkili Eğitim Hakkı
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	Madde 10	Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (Ek fıkra: 7/5/2004-51 70/1) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 12/9/2010-5982/1) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.	<ul style="list-style-type: none"> Toplumsal cinsiyet eşitliği Aynılık eşitliği Dönüştürücü eşitlik Farklılık eşitliği: Geçici özel önlemler Devletin eşitlik normunu hayata geçirme yükümlülüğü
	Madde 42	Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tesbit edilir ve düzenlenir... İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır... Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır... Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.	<ul style="list-style-type: none"> Ayrımcılık yasağı Ücretsiz eğitim hakkı Güçlenme Özel önlemler
Millî Eğitim Temel Kanunu (Kabul Tarihi: 14/6/1973)	Madde 4	Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.	<ul style="list-style-type: none"> Aynılık eşitliği Toplumsal cinsiyet eşitliği Ayrımcılık yasağı
	Madde 6	Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler.	<ul style="list-style-type: none"> Yeteneğe ve isteğe göre eğitim hakkı
	Madde 7	İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim hakkı Yeteneğe ve isteğe göre eğitim hakkı
	Madde 8	Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim hakkı Toplumsal cinsiyet eşitliği Güçlenme Özel önlemler

Tablo 2. Anayasa ve Eğitimle İlgili Yasalar (devam)

Yasa	İlgili Madde	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve/veya Eğitim Hakkı içermesi	İlişkili Norm/ İlişkili Eğitim Hakkı
	Madde 9	Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.	<ul style="list-style-type: none">■ Yaşam boyu eğitim hakkı■ Güçlenme
	Madde 15	Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkân ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.	<ul style="list-style-type: none">■ Toplumsal cinsiyet eşitliği■ Ayrımcılık yasağı■ Karma eğitim
İlköğretim ve Eğitim Kanunu (Kabul Tarihi: 5/1/1961)	Madde 1	İlköğretim, kadın, erkek bütün Türkler’in milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.	<ul style="list-style-type: none">■ Toplumsal cinsiyet eşitliği■ Ayrımcılık yasağı■ Güçlenme■ İlköğretim hakkı
	Madde 2	İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır.	<ul style="list-style-type: none">■ Toplumsal cinsiyet eşitliği■ Ayrımcılık yasağı■ Ücretsiz eğitim hakkı
	Madde 4	Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini resmi veya özel Türk ilköğretim okullarında yapmakla mükelleftir.	<ul style="list-style-type: none">■ Toplumsal cinsiyet eşitliği
Millî Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (25/8/2011)	Madde 2	(1) Millî Eğitim Bakanlığı’nın görevleri: a) Okulöncesi,, ilk ve ortaöğretim çağındaki öğrencileri bedenî, zihnî, ahlakî, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden geliştiren ve insan haklarına dayalı toplum yapısının ve küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak, güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerini bu çerçevede yürütmek ve denetlemek. b) Eğitim ve öğretimin her kademesi için ulusal politika ve stratejileri belirlemek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve denetlemek, ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek. c) Eğitim sistemini yeniliklere açık, dinamik, ekonomik ve toplumsal gelişimin gerekleriyle uyumlu biçimde güncel teknik ve modeller ışığında tasarlamak ve geliştirmek. ç) Eğitime erişimi kolaylaştıran, her vatandaşın eğitim fırsat ve imkânlarından eşit derecede yararlanabilmesini teminat altına alan politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve koordine etmek. d) Kız öğrencilerin , engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek.	<ul style="list-style-type: none">■ Fırsat ve muamele eşitliği■ Eğitime erişim hakkı■ Kesişen eşitsizliklerle mücadele■ Güçlenme■ Özel önlemler■ Anaakımlaştırma

Tablo 2. Anayasa ve Eğitimle İlgili Yasalar (devam)

Yasa	İlgili Madde	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve/veya Eğitim Hakkı içermesi	İlişkili Norm/ İlişkili Eğitim Hakkı
Yükseköğretim Kanunu 4/11/1981	Madde 53	<ul style="list-style-type: none">■ Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiiller şunlardır:<ul style="list-style-type: none">h) Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak...■ Kamu görevinden çıkarma cezasını gerektiren fiiller şunlardır:<ul style="list-style-type: none">b) Amire, iş arkadaşlarına, personeline, hizmetten yararlananlara veya öğrencilerine fiili saldırıda veya cinsel tacizde bulunmak.c) Kamu hizmeti veya öğretim elemanı sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak.	<ul style="list-style-type: none">■ Ayrımcılık yasağı■ Toplumsal cinsiyet eşitliği■ Kesişen eşitsizliklerle mücadele

Eğitimle İlgili Diğer Mevzuat

- ASPB KSGM Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge (md. 6),
- MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (md. 158),
- MEB Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği (md. 12),
- MEB Mesleki Eğitim Merkezleri Ödül ve Disiplin Yönetmeliği (md. 19),
- MEB Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği (md. 21,46),
- MEB Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği (md. 7),
- MEB Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği (md. 44,55),
- MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (md. 6),
- Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Standartları

olarak listelenmiştir. Bu belgelerde Türkiye’de eğitim hakkına ilişkin normların gerçekleştirilmesine ilişkin standart ve ölçütlere yer verilmektedir.

3.2.2 Mevzuatın İlgili İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Tespiti (Yapısal İzleme)

Türkiye eğitim, çocuk ve kadınlara dair uluslararası ve geçerli sözleşmeler imzalamıştır. 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları, öğretim ve eğitim hak ve özgürlüğü konusunda, insan haklarına ilişkin genel yaklaşımları içeriklerine de yansıtmıştır.

a) Kazanımlar

Ayrımcılık yasağına ilişkin tüm ulusal mevzuat, cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasakladığı gibi açık bir biçimde toplumsal cinsiyet eşitliğini benimseyen hükümler koymuştur. Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanması, eğitim kurumlarının dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açık, ilköğretimin kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız oluşu bu ön kabuller arasındadır.

Anayasa’nın 10. maddesine 2004 yılında eklenen “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” fıkrası ve 2010’da eklenen “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” cümleleri eşitlik normunu geliştirici niteliktedir. Bu eklemeler, devletin sadece ayrımcılığı önlemekle kalmayıp dönüştürücü eşitliği gerçekleştirme çerçevesinde özel önlemler alma yükümlülüğünü üstlenme taahhüdünü içermektedir.

Anayasa’da eğitim hakkı Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevleri konu edinen üçüncü bölümde yer almaktadır. Madde 42’ye göre “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir... İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır... Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır...”

Millî Eğitim Temel Kanunu’na (1973) göre, eğitim kurumları **dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin** herkese açıktır (md. 4). Okullarda **kız ve erkek karma eğitim** yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkân ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

Millî Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’ye (2011) göre, kız öğrencilerin, engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin **eğitime katılımını yaygınlaştıracak** politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek bakanlığın görevleri arasındadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat Ve Görevlerine İlişkin Yönerge (md. 6) uyarınca bakanlık, Kadına karşı **her türlü ayrımcılığı önlemek** ve kadının insan haklarını geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yürütmek... Sağlık, eğitim... başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmakla yükümlüdür.

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği (md. 12), kişileri veya grupları diğer ayrımcılık zeminlerine ek olarak “cinsiyete göre” ayırmayı, kınamayı, kötülemeyi amaçlayan davranışlarda bulunmayı, ... bölücü ve yıkıcı toplu eylemler düzenlemeyi, bunlara katılmayı ve bu eylemlerin organizasyonunda yer almayı, çeşitli biçimlerde cezalandırmaktadır.

Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği (2010), yaş, eğitim seviyesi ve cinsiyet farkı gözetmeksizin bireyleri, meslek sahibi, ortak kültürün gönüllü temsilcisi, katılımcı, paylaşımcı ve üretken vatandaş olarak yetiştirmek amacına yönelmektedir.

MEB Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği (2017) madde 7 (1) **toplumsal cinsiyet eşitliği konularında farkındalık oluşturmak** amacıyla bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda sosyal etkinlik çalışmaları yapılmasını,

MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (md. 5 c), ders kitaplarının cinsiyete dayalı ayrımcı ifadeler içermeyeceğini,

Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Standartları (2015 md. 3), sağlık, eğitim, istihdam, ekonomik faaliyetler ve her seviyedeki karar alma mekanizmaları çerçevesinde, kadın ile erkek-

ler arasındaki farklılıkların azaltılması amacıyla, karar alma, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde **toplumsal cinsiyete duyarlı olmayı**, Alt Standart 2.2.1. çerçevesinde, özellikle kız çocukların eğitime yönelik geleneksel tutumların olası etkilerine karşı, sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımında kız çocukların teşvik edilmesi, bu faaliyetlerde kız-erkek dengesine dikkat edilmesini toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı ve ayrımcılığı yasaklayıcı hükümleri arasına almıştır.

b) Çekinceler, boşluklar, yorumlar, ayrımcılığa yol açabilecek düzenlemeler

Buna karşılık Türkiye, eğitimde ayrımcılığı yasaklayan UNESCO Sözleşmesi’ne taraf olmadığı gibi, bugüne kadar imzalayıp onayladığı insan hakları sözleşmelerinde çekince koyduğu tek maddenin “eğitim hakkıyla” ilgili hükümlerden oluştuğunu göz önüne almak gerekir.

Türkiye mevzuatında uluslararası sözleşmelerle uyum konusunda mevcut bir boşluk, cinsel sömürü ve istismarın engellenmesi bağlamında işlev üstlenebilecek olan cinsel sağlık eğitimine ilişkin olarak herhangi bir düzenlemenin bulunmayışıdır.

Kimi mevzuatta da kullanılan kavramların tanımlarının ve sınırlarının belirsiz olması ya da yorum olasılıkları nedeniyle eşitsizliğin ya da ayrımcılığın sürekliliğine yol açabileceği görülmekte, raporda bu bağlamdaki örneklere yer verilmektedir. Örneğin, METK madde 15’in ikinci cümlesindeki, “eğitimin türüne, imkân ve **zorunluluklara göre** bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir” ifadesine dayanılarak kız öğrencilere özgü okulların yaygınlaştırılmasının, CEDAW’ın ve milli eğitimin temel ilkelerinden biri olan karma eğitimi nasıl etkilediği tartışmalı bir konudur. Bu konudaki gelişmelerin okulların kayıt, devam, tamamlama, ileri eğitim kademelerine geçiş oranlarına etkisine ilişkin çalışmalarla değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.2.3 Eğitim Alanında Geliştirilmiş İyi Uygulamalar

Eğitimin üst kurumlarını oluşturan MEB ve YÖK’te uluslararası standartlarla uyumlu gelişmeler arasında MEB’in örneğin, okulöncesi ve ilköğretimde, dönüştürücü eşitlik kapsamında güçlendirme, farkındalık geliştirme ve ana akımlaştırma gibi standartları benimsemeye başlaması olumlu değişikliklerdir. Benzer standartlar, Ankara Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı ve Özgecan cinayeti sonrasında toplanan YÖK Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Üniversite Çalıştayı Sonuç Raporu’nda da gözlemlenebilmektedir.

a) Ankara Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı (TOCEP) 2014

- Üniversitede **toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını yerleştirmek ve güçlendirmek**, bu yönde **farkındalık ve duyarlık** kazandırmak için bilgilendirmeler yapmak ve bilgi veri ağları kurmak
- Üniversitenin çeşitli birimleri düzeyinde **cinsiyet eşitliği bakış açısını bir yönetsel öncelik olarak kazandırmak** ve kadın akademisyenlerin üst düzey akademik konumlardaki varlığını güçlendirmek
- Üniversitede toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir anlayışla tüm öğretim elemanlarına yönelik kurumsal kaynakları ve destekleri güçlendirmek vb. hedeflere yönelmektedir.

b) YÖK Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Üniversite Çalıştayı Sonuç Raporu (Tutum Belgesi) 2015

- **“Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” dersinin** yükseköğretim programlarında **zorunlu veya seçmeli ders** şeklinde yer almasına veya her yarı yıl bir bilimsel etkinlik düzenlenmesine,
- Yükseköğretim kurumları içerisinde bulunan sağlık, kültür başkanlıklarındaki yapının, kadın sorunları araştırma ve uygulama merkezleriyle de işbirliği içerisinde **cinsel taciz ve cinsel saldırılara karşı ulaşılabilirlik, gizlilik ve güven esasına dayalı olarak güçlendirilmesine**; tıbbi ve psikolojik destek verebilecek konuma getirilmesine,
- **Cinsel taciz ve cinsel saldırı konularında** yükseköğretim kurumlarında **farkındalık** sağlayacak eğitim çalışmalarının yapılmasına,
- Üniversite kampüs ve dersliklerinin, özellikle **kız öğrencilerin güvenliğine yönelik olarak düzenlenmesi**, aydınlatılması, haberleşme imkânı sunulması gibi konularda hassasiyet gösterilmesine,
- **Lisansüstü programlarda toplumsal cinsiyet eşitliğine** duyarlı çalışmaların teşvik edilmesine ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

3.3 İlgili Politikaların Haritalaması: Politika Belgelerinin İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Tespiti (Yapısal İzleme)

Bu alt kesimde öncelikle eğitim hakkı / politikası alanındaki devlet kurumlarının daha sonra da yerel yönetimlerin haritalaması yapılmıştır. Bu başlık altında merkez, ilgili ve bağlı devlet kurum ve kuruluşları ile büyükşehir belediyelerinin misyon / vizyon beyanları, stratejik ve eylem planları ayrı ayrı tablolanarak, eğitimle ilgili toplumsal cinsiyet eşitliği içermeleri belirlenmiştir.

3.3.1 Eğitimin, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) Bağlamında Diğer Hak / Politika Alanlarıyla İlişkisinin Haritalaması

Eğitim hakkının toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık yasağı temelinde gerçekleştirilmesini izleme açısından, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının temel politikalarını ifade eden misyon / vizyon beyanları, stratejik planları ve eylem planlarının toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı konusundaki taramamızda içerilen kurum ve kuruluşların hiçbirinin misyon / vizyon beyanları arasında toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesine rastlanmamıştır. CEİD Projesi’nin pilot illerini oluşturan Adana, Ankara, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kars ve Trabzon büyükşehir belediyelerinin misyon ve vizyon beyanlarında da bir toplumsal cinsiyet içermesine rastlanılmamaktadır. Bu bağlamda İzmir Belediyesi’nin misyon beyanındaki “eşitlik” vurgusu bir istisnadır.

Yerel yönetimlerin temel politika belgelerini oluşturan stratejik planlarında eğitim hakkı / toplumsal cinsiyet eşitliğine en yakın ifadeler ise 10. Kalkınma Planı’nın eğitimde, başta kız çocukları olmak üzere ilk ve ortaöğretimde okula erişimin sağlanması, “Aile ve Kadın” başlığı altındaki aile danışmanlık ve eğitim hizmetleri verilmesi, kadınların eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi, aile ve iş yaşamının uyumlulaştırılması hedeflerine atıflardır.

Merkezi kamu kurumlarının eğitim hakkı bağlamında incelenen başlıca politika belgeleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akım politikalar olarak benimsemiş iki belge ASPB Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013 ile Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planlarıdır.

a) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013

2008-2013 Planı, Eğitim’de Kadınların Mevcut Durumu’yla ilgili olarak:

Kadınların eğitim düzeyinin güçlendirilmesi, kadınların öz-gelişimine ve refahına katkıda bulunmakla beraber, Türkiye’nin ekonomik potansiyelini de artırmakta ve aynı zamanda, kadınların küreselleşme sürecine katılmasını da kolaylaştırmaktadır. Bunların yanı sıra, **“eğitim sistemi toplumsal cinsiyet kalıplarının aşılmasında da önemli bir role sahiptir...”** saptaması yapmış ve güçlenmeyi, okullaşma oranları (kayıt, devam ve tamamlama) ile kadın okuryazarlığının “artırılması” ve **eğitimciler, eğitim programları ve materyallerinin ‘toplumsal cinsiyet eşitliği’ne duyarlı hale getirilmesiyle** tanımlamıştır.

b) Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları, 2007-2010, 2012-2015, 2016-2020

Türkiye’nin en yakıcı sorunlardan birini oluşturan kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele kapsamında üç eylem planı yapılmış bulunmaktadır. Her üç planın da toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında **toplumsal farkındalık yaratmak ve zihniyet dönüşümünü sağlamak hedefleri** altında, eğitim programları düzenlenmesi, eğitim materyallerindeki toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz rol modellerinin dönüştürülmesi, müfredatın toplumsal cinsiyete ve şiddete duyarlılaştırılması, hizmet sunumunun her kademesindeki görevlilere yönelik eğitim programları gibi önlemler yer almaktadır. Bu önlemler konusunda sorumlu devlet organları da açıklığa kavuşturulmuştur.

c) Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

Ayrımcılık yasağı ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alma soyut ilkelelerin yinelenmesinden öteye, eğitime özel herhangi bir somut standart, ölçüt ya da hedefe rastlanamamaktadır. CEDAW standartları çerçevesinde eğitimde toplumsal cinsiyet kırılımlı veriler 10. Plan’da mevcut değildir. Durum analizinde eğitim konusundaki göndermeler, aile eğitim programlarında iyileştirmeler yapıldığına dair birer cümledir. Güçlenme bağlamında eğitime herhangi bir göndermede bulunmadan, kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla düzenlemeler yapılması, Anayasa’ya pozitif ayrımcılık ilkesinin konulması ve TBMM KEFEK’in kurulması kazanımlar arasında gösterilmektedir.

d) TÜİK Stratejik Planı (2017-2021)

Hak temelli izlemeye dirimsel önem taşıyan ve teşkilat bünyesinde Hayati ve Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Grubu olarak özel bir birim de bulunan TÜİK’in Stratejik Planı (2017-2021), “10. Plan’ın, 2.1 Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum 2.1.7 Aile ve Kadın başlığı altındaki politika / eylemler arasında sadece:

- “Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi

ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi temel amaçtır.

- Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacaktır.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulacak ve örnek uygulamalar geliştirilecektir.”

ifadelerine yer vermektedir.

e) Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı

2015-2019 Stratejik Plan döneminde

“Artan ve çeşitlenen eğitim talebinin karşılandığı, okul öncesi eğitim başta olmak üzere bütün eğitim kademelerinde katılımın arttığı, özel politika gerektiren grupların azami derecede eğitime erişebildiği ve hayat boyu öğrenme kapsamında herkese, her yerde ve her zaman eğitim imkânlarının sunulduğu bir eğitim sistemi...”nin amaçlandığı, “yenilikçi ve dinamik bir millî eğitim sistemi oluşturma azim ve kararlılığı” ifade edilmiştir. Stratejik Amaç 1: Bütün bireylerin eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişmesini sağlamaktır.

Buna karşılık söz konusu hedeflerin standart ve ölçütleri konusunda özellikle de toplumsal cinsiyet içermesi taşıyan herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır.

f) TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) Raporları

Komisyonun, 2015'den bu yana herhangi bir etkinliği TBMM sitesine eklenmemiş bulunmaktadır. Buna karşılık daha önceki yıllarda yayınlanan üç raporda eğitimle ilgili değerlendirmeler mevcuttur. Bunlar:

- Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor 2009
- Her Alandaki Kadın İstihdamının Artırılması ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu 2013
- Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Komisyon Raporu 2014'tür.

3.3.2 CEDAW 7. Dönemsel Ülke Raporu'na Komitenin Eğitim Konusundaki Soruları

- a) Etnik köken, yaş, engel durumu, din, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya diğer karakteristik özellikler temelinde çeşitli türlerde ayrımcılığa maruz kalan kadınlara yönelik basmakalıp yaklaşımların giderilmesine yönelik olarak, başta medya ve ders kitapları hususunda yapılan çalışmalarla ilgili bilgi veriniz.
- b) Eğitim sistemindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek ve bilhassa kadınların geleneklerin kadınla bağdaştırdığı eğitim alanlarında yoğunlaşmalarını önlemek üzere alınan tedbirlerle ilgili bilgi sağlayınız.
- c) Yeni 4+4+4 zorunlu eğitim modeli; eğitimin bütün kademelerinde kız çocukların okul terk oranları ve nedenleri, izleme mekanizmaları ve reform nedeniyle çocuk işçiliğinin artma riski hakkında bilgi veriniz.
- d) Zorunlu eğitim öncesi okullarda ve ilköğretimde azınlık dillerinde eğitim imkânı sağla-

ma yönünde planların bulunup bulunmadığını belirtiniz.

- e) Okul kitaplarının toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından arındırılmak üzere revize edilmesi, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile bunlarla ilgili hakların toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ve yaş grupları gözetilerek okul müfredatında yer alıp almadığı ve öğretmenlerce anlatılıp anlatılmadığı hususunda da bilgi sağlayınız.

3.3.3 İlgili Politika Uygulamalarına Ayrılan Mali Kaynaklar, Bütçe Kapasitesinin Tespiti

MEB 2017 bütçesinde, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin göndermeler, genelde, 1997-1998, 2002-2003 ve 2015 -2016 eğitim ve öğretim yıllarına ait çeşitli düzeylerdeki kız ve erkek çocuk brüt okullaşma oranlarının karşılaştırılmasına ayrılmış olup bu konuda mali kaynak ve bütçe kapasitesine ilişkin sayılabilecek bilgiler arasında Şartlı Nakit Transferi'ne yer verilmektedir.

Şartlı Nakit Transferi uygulamasıyla; nüfusun en yoksul yüzde 6'lık kesiminin eğitim hizmetlerinden yararlanabilmesi için ilköğretime devam eden kız çocuklarına 40 tl, erkek çocuklarına 35 tl, 6 yaşından küçük okul öncesi çocuklarını düzenli sağlık kontrollerine götüremeyen ailelere ise, çocuklarını düzenli sağlık kontrolüne götürmeleri şartıyla ekonomik destek vermek üzere düzenli nakdi yardım yapılarak yürütülen bir sosyal yardım programı da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olup, ortaöğretime devam eden kız çocuklarına 60 tl, erkek çocuklarına ise 50 tl aylık ödenmektedir.

Bütçede, kız çocukların okullaşması gerekçesiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta olmak üzere kız anadolu imam hatip liselerinin sayısı artırılmıştır. 372 bağımsız kız anadolu imam hatip lisesi açılmıştır. Özellikle, Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarının Artırılması Projesi-2 (KEP 2) kapsamında, 15 ilde çocukların okullaşması için 3.600 ev ziyaretinin gerçekleştirildiği ve bu ziyaretlerin proje sonuna kadar planlandığı vurgulanmakla birlikte ayrılan mali kaynaklardan söz edilmemiştir.

3.3.4 Eğitim Alanında Uygulanan Ulusal, Yerel ya da Uluslararası Mali Destekli Projeler

2008 sonrası dönemde, MEB ve akademik kurumlar yanında STK'lar tarafından gerçekleştirilen pek çok projenin varlığından söz edilebilmektedir. Kimi projeler ise bu kuruluşların paydaşlığı ile gerçekleştirilmiştir.

a) MEB Projeleri

Genelde kız çocuklarının okullaşmasıyla kadınların okuryazarlığını konu alan MEB projeleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliğini en geniş ve çeşitli içermeleriyle gözetilen bir proje, Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP)'dir. Çalışma, temelde kamuoyunda toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının yaygınlaştırılmasına katkı sağlamayı ve eğitim sisteminin tüm bileşenlerine toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını yerleştirmeyi hedeflemiştir, Avrupa Birliği ve Türkiye tarafından ortaklaşa finanse edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen proje, 2014 -2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

b) Akademik Projeler

Kimi üniversitelerde toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılmasını sağlamaya yönelik olarak somut hedefleri, standartları, gösterge ve araçları geliştiren haritalama ve uygulamaya yönelik adımlar atılmıştır. AB çerçeve programları kapsamında gerçekleştirilen akademik projeler için de 2008 yılı ve sonrası dönem esas alınmıştır.

- İTÜ’de: FESTA, Female Empowerment in Science and Technology Academia (2012-2017)
Yedi Avrupa ülkesindeki üniversite ve araştırma kurumlarının katıldığı bir AB projesidir. Akademisyen ve araştırmacıların günlük yaşam çevrelerini, formel ve enformel karar verme süreçlerini, toplantı kültürlerini, danışmanlık ilişkilerini, işe almada mükemmeliyet kriterlerini ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması konusundaki direnç mekanizmalarını inceleyen iş paketlerinden uygulamaya dönük çıktılar sağlamıştır.
- Ankara Üniversitesi’nde: GENOVATE Transforming Organizational Culture for Gender Equality in Research and Innovation (2013-2016)
Yedi ortak Avrupa üniversitesi tarafından gerçekleştirilen eylem yönelimli bir araştırma projesidir. Kurumsal yapıların toplumsal cinsiyet bakımından daha yetkin yönetimlere doğru dönüşümü için stratejiler uygulamayı hedeflemiştir.
- ODTÜ’de: EGERA Effective Gender Equality in Academia and Research (2013-2017)
Yedi Avrupa ülkesinin ortaklığında akademiye toplumsal cinsiyet eşitliği uygulama ve düzenlemelerini, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin değerlendirilmesini, akademiye "toplumsal cinsiyet dostu çevre kılmayı", "araştırmada toplumsal cinsiyeti güçlendirmeyi", "akademik topluluğu eğitmeyi" hedeflemiştir. Söz konusu akademik projelerin ortak noktası, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması ile kurumsal yapıların ve kültürün toplumsal cinsiyet bakımından daha yetkin yönetimlere doğru dönüşümü stratejilerine odaklanmalarıdır.

3.4 Sivil Toplum Örgütlerinin ve Diğer Kamusal Aktörlerin¹ Kapasitelerinin Haritalaması (Yapısal İzleme)

3.4.1 İlgili Alandaki Kadın Örgütlerinin İzleme-Değerlendirme Raporları

İncelenen on iki kadın örgütü arasında yalnız Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ), KAGİDER, Türk Kadınlar Birliği (TKB) ve Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)’in hak temelli izleme yaptıkları söylenebilecektir. Bu kuruluşlar, CEDAW’ın genel izlemesini sürdürmekte olup Gölge Rapor’lara katılan kadın STK’ları arasında da yer almaktadır.

3.4.2 LGBTİ Örgütlerinin Eğitimle İlgili Raporlarının, Kadın Haklarına Duyarlılıkları

Bu bağlamda incelenen iki örgütten biri Kaos GL öteki ise Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği’dir (SPoD). İzleme faaliyeti sürekli olmamakla birlikte

¹ Kamusal Aktörlerden mevcut Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri listelerinde eğitim alanıyla ilgili herhangi bir kuruma rastlanılmamıştır. Kamuya Yararlı Dernek statüsündekiler ise STK’lar arasında incelenmektedir. Bkz. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması Tablo 8.

ilkelerinde her türlü ayrımcılığa karşı çıkmakta, temel mücadele alanı olarak cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği alanında yapılan ayrımcılıkları görmektedir.

3.4.3 Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal Cinsiyet Duyarlılıklarının Tespiti

İncelenen 21 sivil toplum kuruluşu içinde Eğitim-Sen, Eğitim-Bir-Sen, TEDMEM ve ERG’nin düzenli olarak hak temelli izlemede buldukları gözlemlenmektedir. Eğitim-Sen’in politikaları toplumsal cinsiyet duyarlılığını ana akımlaştırmayı ve feminizmi içermektedir. ERG ise 2003 yılından bu yana MEB’in istatistiklerini kullanarak eğitimin her alanına ilişkin, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, karşılaştırmalı izleme raporlarının yanı sıra eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bağımsız çalışmalar, öğretmen eğitimleri ve toplantılar gerçekleştirmektedir. Her iki kuruluş da izlemelerinde çoklu ayrımcılığı içermektedir.

İnsan Hakları Derneği’nin eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yıllık izleme raporları bulunmamakla birlikte gerek İnsan Hakları Eğitimi Programları gerekse izlediği hak ihlalleri arasında eğitim odaklı çalışmaları bulunması nedeniyle listede yer verilmiştir. TÜSİAD’ın, ilki 2000 yılında yayınlanan ve Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset adını taşıyan, ikincisi ise 2008’de KAGİDER’le birlikte, bu raporun güncellenmesini içeren Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri adlı izleme raporları mevcuttur.

Öte yandan listedeki örgütlerden Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG), Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), Başka Bir Okul Mümkün Derneği (BBOM) ve Heinrich Böll Derneği’nin hak izlemesi yapmamakla birlikte eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin kimi çalışmaları bulunduğu gözlemlenmektedir. Eğitim alanında genel yetkili sendika olan Eğitim-Bir-Sen’in özellikle kadın öğretmenlerin ve öğrencilerin başörtüsü ile okula gidebilmelerine dair gösterdikleri aktivizm önemli bir mücadele alanlarıdır. Toplumsal cinsiyet duyarlılığı engelli bakımı ve süt hakkı gibi anneliğin ve bakım hizmetlerinin çıktısı olan konulara odaklanmıştır. İçerilen STK’ların yönetim yapısı da toplumsal cinsiyet eşitliği açısından analiz edilmiştir.

3.5 CEDAW Tavsiyeleri Bağlamında Kamu Kurumlarında Hizmet İçi Eğitimler

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması bağlamında Türkiye’de adliye çalışanları, hastane personeli ve kolluk kuvvetleri birimlerde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hizmet içi eğitimlerin verilmesi konusunda web kaynaklarında aşağıdaki örneklere rastlanmaktadır:

- *Adalet Bakanlığı* Eğitim Dairesi Başkanlığı’nın toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eğitimleri,
- *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü*’nce yürütülen ve Adalet Bakanlığı’nın da paydaşı olduğu “Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi” kapsamında seçilen 26 pilot ildeki eğitimler
- *Cumhuriyet başsavcılığı* aile içi şiddet suçları soruşturma bürosu ile aile mahkemelerinde görevli yazı işleri müdürlerine ve sosyal çalışma görevlilerine yönelik “Aile İçi Şiddetle Mücadele Eğitici Eğitimi” ve “Aile İçi Şiddetle Mücadele Süpervizyon Eğitimi” ,

- *Sağlık Bakanlığı* kurumlarında çalışan doktorlara, hemşirelere, ebelere, sosyal çalışmacılara ve diğer personele (hasta, çalışan hakları ve güvenliği birim sorumluları) yönelik “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Yönelik Eğitimler”,
- “Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Konulu (2010/14 Sayılı Başbakanlık Genelgesi Gereği) Farkındalık Eğitimi”,
- *Kolluk kuvvetlerinde Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi* kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitici eğitimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği süpervizör eğitimi,
- *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Komutanlığı’nda* eğitim ve öğretim gören subay ve astsubay kursiyer ve öğrencilere, “İnsan Hakları” dersi kapsamında “Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetle Mücadele” konulu eğitimler.

4. Gösterge ve Veri Kaynakları

Göstergeler hak temelli izleme ve değerlendirmeye konu olan bir alanda bir ihlale ya da bir hakkın yaşama geçirilme sürecine ilişkin durumu anlayabilmek için nelere bakmamız gerektiğini işaret eden analitik araçlardır. Kadınların eğitimi ya da eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, uluslar arasında insani gelişmeyi ölçmeye yarayan temel göstergelerden biridir. Raporun, Gösterge ve Veri Kaynakları bölümünde, küresel endeksler olarak Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilen toplumsal cinsiyet eşitliği endeksleri ile bölgesel olarak AB endekslerinin eğitimle ilgili göstergeleri incelemeye alınmıştır. Bu kategorilerde en güncel ve kapsayıcı nitelikte olanlar, Herkes için Eğitim (EFA) hedefleriyle Bin Yıl Kalkınma hedeflerini entegre eden Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) - UNESCO GEM Göstergeleri ve Avrupa Birliği’nin EIGE 2017 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi’dir. Sektörlerdeki, ülkelerdeki toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çalışmalarda, en çok Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilen toplumsal cinsiyet eşitliği endeksleri tercih edilmektedir.

4.1 Gösterge Kaynaklarının Haritalaması

Eğitimde hak temelli izlemede yaygın olarak kullanılan uluslararası endekslerle göstergelerinin kimi örnekleri aşağıda gösterilmektedir:

4.1.1 İnsani Gelişme Endeksi (HDI) ve Göstergeleri

- 25 ve üstü yaşlardaki yetişkinlerin eğitim (okul yılı) ortalaması,
- Okul çağındaki çocuklar için beklenen eğitim (okul yılı) süresi.

4.1.2 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Gelişme Endeksi (GDI) ve Göstergeleri

- 25 yaş ve üstü kadın ve erkek yetişkinler için ortalama öğrenim süresi,
- Kız ve erkek çocukların ortalama öğrenim süresi.

4.1.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) ve Göstergeleri

- Üreme sağlığı,
- İşgücü piyasası,
- Güçlenme.

Güçlenme boyutu iki gösterge ile ölçülür: Her bir cinsiyetin parlamentoda sahip olduğu koltuk oranı ve **orta ve yüksek öğrenime devam etme düzeyleri**.

4.1.4 Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi (GGGI) ve Göstergeleri

- Kadın okuryazarlık oranının erkek okuryazarlık oranına oranı,
- İlköğretimde kadın net okullaşma oranının erkek net okullaşma oranına oranı,
- Ortaöğretimde kadın net okullaşma oranının erkek net okullaşma oranına oranı,
- Yükseköğretimde kadın net okullaşma oranının erkek net okullaşma oranına oranı.

4.1.5 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) ve Göstergeleri

17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi’nden dördüncüsü, eğitimle ilgili olup herkes için kapsayıcı, eşit ve nitelikli eğitimin ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarının sağlanmasına yöneliktir. Daha önce listelediğimiz eğitimle ilgili alt hedeflere ilişkin göstergeler aşağıda gösterilmektedir:

Tablo 3. SDG 4: Kapsayıcı, Eşit ve Nitelikli Eğitimin ve Yaşam Boyu Öğrenme Fırsatlarının Sağlanması Göstergeleri

Gösterge 4.1.1 (a) Cinsiyete göre 2/3. sınıflarda; (b) ilkokul sonunda ve (c) ortaöğretim 1. devre (ortaokul) sonunda en azından (i) okuma ve (ii) matematikte yeterlilik düzeyine sahip çocukların ve gençlerin oranı
Gösterge 4.2.1 Cinsiyete göre gelişimsel olarak sağlık, öğrenme ve psikososyal dirlik (iyilik hali) yolunda olan 5 yaş altı çocukların oranı
Gösterge 4.2.2 Cinsiyete göre örgün öğrenime katılım oranı (ilkokula resmi giriş yaşından bir yıl önce)
Gösterge 4.3.1 Cinsiyete göre son 12 ay içinde gençlerin ve yetişkinlerin örgün ve yaygın eğitim ve öğretime katılma oranı
Gösterge 4.4.1 Yetenek tipine göre bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) yeteneğine sahip genç ve yetişkinlerin oranı
Gösterge 4.5.1 Bu listede ayrıştırılabilecek tüm eğitim göstergeleri için parite endeksleri (veri elverişliliğine bağlı olarak kadın/erkek, kır/kent, en alt/en üst servet %20’likleri ve engellilik durumu, yerli halklar ve çatışmalardan etkilenenler vb.)
Gösterge 4.6.1 Belirli bir yaş grubunda, cinsiyete göre işlevsel (a) okuryazarlık ve (b) sayısal becerilerde en az belli bir yeterlik düzeyine sahip nüfusun yüzdesi
Gösterge 4.7.1 (i) Küresel vatandaşlık eğitiminin ve (ii) cinsiyet eşitliği ve insan hakları da dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için eğitimin; (a) milli eğitim politikalarının, (b) müfredatın, (c) öğretmen eğitiminin ve (d) öğrenci değerlendirmenin tüm düzeylerinde ne ölçüde anaakımlaştırıldığı
Gösterge 4.A.1. (a) Elektrik; (b) pedagojik amaçlı internet; (c) pedagojik amaçlı bilgisayar; (d) engelli öğrencilere uyarlanmış altyapı ve malzemeler; (e) temel içme suyu; (f) her cinsiyet için temel sağlık imkânları ve (g) temel el yıkama (tuvalet?) imkânları (her biri için WASH göstergesi tanımları gereği) erişimi olan okulların oranı

Tablo 3. SDG 4: Kapsayıcı, Eşit ve Nitelikli Eğitimin ve Yaşam Boyu Öğrenme Fırsatlarının Sağlanması Göstergeleri (devam)

Gösterge 4.B.1 Sektör ve çalışma çeşidine göre burslar için resmi kalkınma yardımı transferlerinin hacmi
Gösterge 4.C.1 Belirli bir ülkede, (a) okulöncesi; (b) ilkokul; (c) ortaokul ve (d) lise düzeylerinde öğretmenlik için gerekli en az, minimum örgün hizmet öncesi veya hizmet içi öğretmen eğitimi (örneğin, pedagojik eğitim) almış öğretmenlerin oranı

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’nden beşincisi toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların ve kız çocukların toplumsal konumlarını güçlendirmektir. Bu kapsamdaki alt hedeflerden eğitimle ilgili gördüklerimize ilişkin göstergeler Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. SDG 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Göstergeleri

Gösterge 5.1.1 Cinsiyet temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği desteklemeyi, uygulamayı ve izlemeyi sağlayan yasal çerçevelerin gerçekleştirilmiş olup olmaması
Gösterge 5.6.2 15-49 yaş kadınlara cinsel sağlık ve üreme sağlığına ilişkin bilgi ve eğitime erişimi kanun ve yönetmeliklerle garanti eden ülkelerin sayısı

4.1.6 AB Endeksleri ve EIGE GEI 2017 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi

1995’te kadınların güçlendirilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmesi gereken eylemler için 12 kritik alan belirleyen Pekin Bildirgesi ve Eylem Planı (BPfA)’nın ikinci hedefi, kadınların eğitimidir. Avrupa Konseyi, BPfA’nin üye ülkelerde yıllık izlemesini sağlayacak uygulamaları için 1999’dan itibaren 12 kritik alandan on birinde çeşitli nicel ve nitel göstergeler geliştirmiştir. Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE)’nin 2017 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi altı ana alan ve iki uydu alandan oluşmaktadır. Bu ana alanlarından biri olan bilgi alanı, eğitim ve öğrenim açısından kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları gösterir. Bilgi alanı eğitime erişim ve eğitimde ayrımcılık başlıklı iki alt alandan oluşur. Eğitime erişimin iki temel göstergesinden biri,

- Yükseköğretim mezunu kadınlarla, erkeklerin oranları (%), diğeri ise
- 15+ nüfusta, örgün ve yaygın yaşam boyu öğrenme etkinliklerine katılan kadın ve erkek oranlarıdır.

Eğitimde ayrımcılık alt alanındaki temel gösterge ise yükseköğretimde eğitim, sağlık, sosyal çalışma, insan bilimleri ve sanat alanlarındaki kadın ve erkek öğrenci oranlarıdır.

Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü, bilgi alanında en önemli sorunun, sürekliliğini koruyan toplumsal cinsiyet kalıp-yargıları olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda EU-28’de eğitim, sağlık ve sosyal çalışma, insan bilimleri ve sanat gibi yükseköğretim alanlarında erkek katılım oranlarının düşüklüğü dikkat çekicidir. Toplumsal cinsiyet yanlılığından arınmış eğitim hakkı, nitelikli

eğitimin AB’de ve üye devletler siyasalarının planlanmasında ve uygulanmasında yansıtılması gereken asal bileşeni olarak vurgulanmaktadır.

4.2 İlgili Verilerin Haritalaması

4.2.1 Eğitim Alanındaki Sayısal Veri Kaynakları

Eğitim alanındaki bir hak izlemesi için mevcut olan ulusal düzeyde tam sayıya dayanan veya ulusal düzeyi temsil eden en önemli kaynaklar Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) verileridir. Alanda toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış pek çok ve uluslararası standartlara uygun göstergeleri kapsayan bu verilere online ulaşılması mümkündür. Rapor, ulusal düzeyi temsil eden bu kurumların yanı sıra UNESCO, OECD, WB, EIGE gibi Türkiye çapında karşılaştırılabilir genel bilgiler içeren uluslararası kaynakları da içermektedir. Bu kaynaklar yanında, gerek uluslararası gerek ulusal düzlemde yararlanılabilecek aşağıdaki araştırma raporlarına da yer verilmektedir:

- a) Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP) Araştırma Sonuçları
- b) Kız Çocukların Eğitimi Projelerinin (KEP) Araştırma Sonuçları
- c) ERG Eğitim İzleme Raporu 2016-17
- d) TEDMEM Eğitim İzleme Raporu 2016-17
- e) Eğitim-Bir-Sen Eğitim İzleme Raporu 2016-17
- f) HÜNEE Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013
- g) ERG ve AÇEV Türkiye’de Erken Çocukluk Bakımı ve Okul Öncesi Eğitime Katılım Bilgi Notu 2017
- h) Dünya Bankası Türkiye’de Çocuk Bakım Hizmetlerinde Arz ve Talep Durumu Raporu 2015
- i) Ortaöğretimde Sınıf Tekrarı, Okul Terk Sebepleri ve Örgün Eğitim Dışında Kalan Çocuklar Politika Önerileri Raporu 2013
- j) Eğitim-Sen 2016-2017 Eğitim Öğretim Dönemi Eğitimde Cinsiyetçilik Raporu
- k) Eğitim Çıktılarında Cinsiyet Farklılıkları: Avrupa’da Alınan Tedbirler ve Mevcut Durum 2010
- l) Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu 2011
- m) Türkiye’de Okullarda Çocuk Katılımı: Durum Analizi
- n) Türkiye’de Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu
- o) 4. Demokratik Eğitim Kurultayı: Eğitim Hakkı
- p) UNESCO GEM Herkes İçin Eğitim (EFA) Küresel İzleme Raporları
- q) ERG Meslek Liselerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Ümraniye ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri Örneği Araştırma Raporu
- r) Wash-Friendly Schools: Basic Guide For School Directors, Teachers, Students, Parents

- and Administrators
- s) 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi - 2016
- t) TEPAV Türkiye Kadın Güçlenme Endeksi

4.2.2 Eğitim Alanında Veri Eksikliklerine ve/veya Ulaşılabilirliklerine İlişkin Belirlemeler

Türkiye’de eğitim alanında yıllık, düzenli ve sürekli bir veri toplama ve yayınlama geleneğinin yerleşmiş olduğu söylenebilecektir. Ancak bu geleneğin özellikle eğitim hakkının gerçekleşmesindeki toplumsal cinsiyet eşitsizlik ve ihlallerini sistematik olarak izleme konusunda hala eksikler ve sorunlar barındırdığı da bilinmektedir. Örneğin, TÜİK’in sürekli biçimde yinelenen hane halkı işgücü araştırmaları, eğitim ve öğretim konusunda izleme faaliyetlerine yardımcı olacak kapsamlı bir kaynak niteliğinde değildir. TÜİK’in 2014 yılında yayınlanan İstatistiklerle Çocuk Raporu’nun toplumsal cinsiyet içermeli eğitim verileri ise hem okul öncesi hem de diğer düzeyler için yetersiz ve eskimiş bulunmakta, yenisi ise henüz yayınlanmamış görünmektedir.

Veri sunumu ve verilere ulaşılmasındaki sorunlar, eğitim sisteminin ve süreçlerinin içerdiği toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin veriler konusunda da geçerlidir. Eğitim örgütlerinin ve okul ortamının çeşitli boyutlarında, örneğin;

- eğitimin yönetiminde, karar organlarında, teftiş, disiplin, vb. üst kurullarında,
- merkez ve taşra bürokrasisinin farklı düzeylerinde,
- alan tercihi ile ilgili rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanmada,
- görüşme öncesi ve sonrası çocukların tercihlerinin ve değişimlerin izlenmesinde,
- yaratıcı ve kültürel etkinliklere katılımında,
- disiplin cezası ya da ödül alanların ve nedenlerine göre dağılımının izlenmesinde

toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistiklerin üretilmemesi / paylaşılmaması ciddi bir eksikliktir. Hak temelli bir izlemenin, söz konusu kurumların bu türden verileri üretmeleri ve paylaşmaları için ortak araştırmaları da destekleyici talepleri, alana ciddi bir katkı sağlayabilecektir.

Türkiye’de gerek CEDAW Komitesi’nin tavsiye kararları, gerekse İstanbul Sözleşmesi’nin ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları’nın ilgili maddeleri uyarınca toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı eğitimleri yapılmasına karşın, örneğin MEB öğretmenleri, rehber öğretmenleri, yöneticileri, müfettişleri arasında bu tür hizmet içi eğitimlerden yararlanan kadın ve erkeklerin sayıları yayınlanmamaktadır.

Sivil toplumun eğitimde düzenli ve sürekli izleme etkinliklerinin -örn., ERG, TEDMEM, Eğitim Sen, Eğitim-Bir-Sen- son yıllarda arttığı görülmektedir. Yıllık MEB verileri üzerinden gerçekleştirilen bu tür kapsamlı analizlerde de MEB’in bilgi paylaşımındaki eksiklere bağlı olarak pek çok göstergenin toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerine ulaşılammamaktadır. Dolayısıyla yıllık izleme raporlarında da, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılarak değil kesitsel ya da özel kapsüller içinde kapsandığı söylenebilecektir.

5. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalaması

Raporun bu bölümünde, Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi’ne sunulan ve 'kaydedilen' ilerlemelere rağmen, kadınların tüm eğitim düzeylerinde erkeklerin 'gerisinde' olduğunu kabul eden 4. ve 5. Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu’ndan on yıldan fazla süre sonra eğitimdeki mevcut durum irdelenmektedir. 2006’da, 115 ülkeyi kapsayan Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi'nin genel sıralamasında 105. ve eğitime erişimde 92. olan Türkiye, 2017’de, sayısı 144’e ulaşan ülkelerin genel sıralamasında 131. ve eğitime erişimde 101. sıradadır. Mevcut durumun ana başlıkları, özellikle CEİD için geliştirilecek göstergelere rehber aldığımız Sürdürülebilir Kalkınma Hedef ve Göstergeleri çerçevesinde düzenlenmiştir.

5.1 Eğitime Erişim ve Süreklilikte Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri

5.1.1 Okuryazarlık: Gene Bir Kadın Sorunu

Türkiye'nin Pekin taahhütleri arasında yer alan, 2000 yılına kadar kadın okuryazarlığını %100'e ulaştırma hedefi hâlâ gerçekleştirilememiştir. 2006'da erkeklerde %96 ve kadınlarda %80.4 olan **okuryazarlık**, 2017'deki verilerle erkekler için %98.2 ve kadınlar için %91'de kalmaktadır. TÜİK'in hesaplamalarıyla okuma-yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır. Üstelik genç nüfustaki okumaz-yazmazlardan da %62'si kadındır.

5.1.2 Erken Çocukluk Eğitimi Hâlâ Genelleşemedi

SDG'de 2030'a kadar gerçekleştirilmesi hedeflenen evrensel erken çocukluk eğitimi, Türkiye’de tüm OECD ülkelerinden geride kalmaktadır. 3 ve 4 yaş grubu eğitime erişim oranı birçok OECD ülkesinde %95'in üzerindeyken, Türkiye’de bu oran %60'ın altında kalmıştır

5.1.3 Okullaşma: Henüz Tüm Çağ Nüfusunu Kapsamıyor

Toplumsal cinsiyet farklarının kapandığı belirtilen ilkökul düzeyinde (kızlar için okullaşma %91.2, oğlanlar için %91.1) ve orta öğretimde (kadınlarda %82.4, erkeklerde ise %82.7) okullaşma henüz tüm çağ nüfusunu kapsamadığı gibi iller arasında önemli farklılaşmalar söz konusudur. TÜİK verilerine göre lise ve dengi okul mezunu olanların oranı, 25 ve daha yukarı yaşta erkeklerde %23.5, kadınlarda %15.6’dır. Yüksekokul veya fakülte mezunu olanların oranı ise erkeklerde %17.9 kadınlarda %13.1’dir.

5.1.4 Yetişkin Eğitime Erişim Gene Güç

MEB 2016-17 verileriyle, Türkiye’de 12.737 yaygın eğitim kurumundaki toplam kursiyerlerin %48.8’i; resmi kurumlardaki kursiyerlerin %52.3’i, özel kurumlardaki kursiyerlerinden %35.5’i kadındır. Bu verilerle kadınların yaygın eğitim etkinliklerine katılımında finansal nedenlerin önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir. Öte yandan resmi kurumlardaki katılımcıların çok büyük çoğunluğu toplam 7.348.387 kursiyer ve 3.954.941 (%53.8) kadınla Halk Eğitim Merkezlerinde toplanmaktadır.

5.2 Eğitimde Eşitsizlik

5.2.1 Eğitimin Türlerinde Eşitsizlikler

Eğitimin türlerindeki eşitsizlikler arasında özellikle kadınların, açık öğretim imam hatip lisesi öğrencileri arasındaki payının %62.8 ile öteki eğitim türlerine kıyasla en yüksek oluşu dikkat çekmektedir. 2012 yılında 4+4+4 düzenlemesine geçilmesi ve ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınmasıyla kadın öğrencilerin açıköğretim liselerine devam ederek yaşlıları ile birlikte eğitim görme ve karma eğitim olanaklarının dışında kalmaları konusundaki tartışmalar bu veriler ışığında anlam kazanmaktadır.

5.2.2 Eğitimin Çıktılarındaki Eşitsizlikler

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı’nın (PISA) son (2015 yılı) araştırmasına göre, fen okuryazarlığı performansında katılımcı tüm ülkelerde ve Türkiye’de kız öğrencilerin fen okuryazarlığı ortalama puanlarının erkek öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Okuma becerileri alanında tüm ülkeler bazında kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha başarılı olduğu gibi bu durum, Türkiye’de de benzerlik göstermektedir. Matematik okuryazarlığında ise dünyada ve Türkiye’de erkek öğrencileri kız öğrencilerden daha başarılıdır. Önceki yıllarda olduğu gibi PISA 2015’te de bölgeler arasında önemli başarı farkları bulunuyor. Türkiye genelinde okuma, fen ve matematikte ortalama puanlar sırasıyla 428, 425 ve 420 iken Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde her üç alanda da puanlar 400’ün altında kalıyor.

5.2.3 Yükseköğretim, Akademi ve Yetki Konumlarında Eksik Temsil

Kadınların yükseköğretimde alanlara göre dağılımı OECD ülkelerinde olduğundan daha dengeli olmakla birlikte, Milli Eğitim Bakanlığı’nın merkez ve taşra teşkilatındaki yönetici ve denetici konumlarında olduğu gibi, üniversitelerin karar ve yetki konumlarında da ciddi bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği söz konusu. Kamu üniversitelerindeki kadın rektör oranı %1.69 iken 65 vakıf üniversitesinin 10’nda kadın rektör görev yapıyor.

5.2.4 Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Erişim de İstatistikleri de Sorunlu

UNESCO 2017-2018 GEM raporuna göre Türkiye, seçilmiş 16 Avrupa ülkesi arasında belge ekleyerek e-posta gönderebilen yetişkin oranlarının en düşük olduğu ülkedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin verilerin üretilmesi kadınların ve erkeklerin BİT yeteneklerinin geliştirilmesi ve izlenmesinde önem taşımaktadır.

5.2.5 Kesişen Eşitsizliklerle Mücadele ve Kapsayıcılık Yetersiz

Eğitimin **kesişen eşitsizliklerle ya da çoklu ayrımcılıkla mücadele ve kapsayıcılığı** konusunda SDG 4.5 hedefi kapsamında “kırılgan ve savunmasız insanlar”dan söz edilmektedir. CEİD Raporu için bu kategoriye dahil ettiklerimiz engelliler, mevsimlik tarım işçileri, en alt / en üst servet %20’likleri, mülteciler, göçmenler ve geçici koruma statüsünde bulunanlardır.

Çeşitli eğitim düzeylerinde özel eğitim hizmetlerinden yararlanan (engeli olan) kadın ve erkek öğrenci oranları arasında %63’le erkekler lehine ciddi bir fark olduğu görülmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin arasında özellikle, kız çocukların eğitime devamları konusunda koşulların daha ağır olduğu bilinmektedir. Suriyeli öğrencilerin okullaşma oranlarında cinsiyet temelinde geçtiğimiz yıllarda gözlemlenen farkın ise ortadan kalkmaya başladığı belirtilmiştir. Bu bağlamda

mevsimlik tarım işçileri ile en alt / en üst servet %20’likleri hakkında verilerin üretilmesi özellikle önem taşımaktadır.

5.2.6 Anaakımlaştırma Tamamlanamadı

CEDAW madde 10 c, kadın ve erkek rolleri ile ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve düzeyinden kaldırılmasını, Avrupa Konseyi kadın-erkek eşitliğinin demokratik yurttaşlığın temel bir ilkesi olarak eğitim politika ve programlarında özellikle hedeflenmesini gerektirir. SDG (4.7) ve UNESCO GEM (Gösterge 4.7.1) de bütün öğrenciler için toplumsal cinsiyet eşitliği, barış ve şiddetsizlik kültürünün milli eğitim politikalarının, müfredatın, öğretmen eğitiminin ve öğrenci değerlendirmenin tüm düzeylerinde ne ölçüde **ana akımlaştırıldığı** özellikle vurgulanmıştır. 2017/18 Küresel İzleme Raporu’nda (GEM) Türkiye bu göstergelerle ilgili veri paylaşmamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2016-17’de hazırlamış olduğu yeni öğretim programlarının felsefesini dillendiren genel hükümleri arasında, uygulamaların kadınlar açısından içermelerinin dikkate alınması anlamında, toplumsal cinsiyet duyarlılığı temel bir düzenleyici ilke değildir. Kadınların eğitime katılımındaki eşitsizliklerle ilgili olarak mevcut durum ve asimetriyi yansıtan bir saptamaya yer verilmemiştir. Program değişikliğiyle ilgili olarak gerek öğrencilere gerekse eğitici, yönetici, denetleyici ve velilere toplumsal cinsiyet duyarlılığı kazandırılmasını vurgulayan herhangi bir önermeye rastlanmamaktadır.

Ders kitapları üzerindeki araştırmalarda ise kadınları sadece ev içi rollerle tanımlayan örneklerin ve cinsiyetçi dil kullanımının azaldığı, farklı rollerdeki kadın görsellerine yer verildiği, başarılı kadın rol modellerinin arttığı saptanmıştır. Ancak, bazı kitaplarda iyi ve sorunlu örneklerin bir arada yer aldığı, kadınlar için daha zayıf ve olumsuz, erkekler için güçlü ve olumlu kişilik özellikleri kullanıldığı, ataerkil aile yapısına vurgu yapıldığı da araştırmaların bulguları arasındadır.

5.2.7 Güçlenme Gereksinimi Sürüyor

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 4.A, çocuklara, engellilere, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitim olanaklarının yaratılmasını, geliştirilmesini ve herkes için güvenli, şiddetsiz, kapsayıcı ve etkili öğrenme ortamlarının oluşturulmasını gerektirmesiyle, eğitimin, güçlenmeyi sağlayıcı rolüne göndermede bulunmaktadır.

Türkiye’de engeli olduğunu belirten 18-24 yaş arası gençlerin okuldan erken ayrılma oranı %60’ın üzerindedir. Bu, seçilmiş 25 Avrupa ülkesi içindeki en yüksek oran olarak belirlenmiştir. Fiziksel altyapı sorunlarının dezavantajlı öğrencilerin öğrenim gördüğü okulları daha olumsuz etkilediği görülmektedir. GEM 2017 Raporu’na göre Türkiye’de, dezavantajlı öğrencileri olan okul yöneticilerinin %69’u öğretimin fiziksel altyapı sorunlarından etkilendiğini belirtmiştir.

Aynı hedefle ilgili olarak UNESCO GEM 2017/18, Gösterge 4.a.2’de okulda akran zorbalığı, dayak, cinsel taciz, şiddet, ayrımcılık ve istismarla karşılaşan öğrenci oranları konusunda da Türkiye’den bilgi bulunmamaktadır. Raporda, öğrencilere, personele ve kurumlara saldırıyı konu eden Gösterge 4.a.3 için de Türkiye’den veri paylaşılmamıştır.

6. Göstergeler

Bu kesimde yer alan ve Türkiye’de hak temelli bir izlemede kullanılabilecek olan göstergeler, uluslararası normlar ve standartlar çerçevesinde, Türkiye koşulları ve ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Eğitime katılım göstergeleri ve eğitimde eşitlik göstergeleri olarak iki ana alana ayrılan göstergeler kendi içlerinde, halen Türkiye’de verisi üretilen göstergeler ve Türkiye’nin de taahhüt ettiği uluslararası hedef ve standartlar uyarınca verisi üretilmesi gereken göstergeler olarak ayrı ayrı tablolanaştırılmıştır. Göstergelerin tasnifinde eğitim hakkının eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık yasağı ve insan onuruna saygı çerçevesinde gerçekleştirilmesini / ihlallerini izlemeyi sağlayacak temel kurumlar ve güncel politika belgeleri olarak:

- BM ESKHUS ve ESKHUS Komitesi -özellikle- Genel Yorum 13
- UNESCO EFA ve onun teyidi ve geliştirilmesi anlamında Bin Yıl Hedefleri MG, SDG, GEM
- CEDAW md.10 ve CEDAW Komitesi Kararları
- BPfA’nun Avrupa Birliği ülkeleri için uyarlanması izleyen EIGE2017
- Özellikle ana akımlaştırma ve farkındalık geliştirme konularında İstanbul Sözleşmesi 2104’ten

yararlanılmıştır. Gösterge tabloları bu politika belgeleriyle ilgili olarak geliştirilmiş bulunan HDI, GDI, GEI, GII vb. uluslararası endekslere göndermeler içerdiği gibi ulaşılabilecek veri kaynaklarını da belirlemeyi hedeflemektedir.

6.1 Eğitime Katılım Göstergeleri

Eğitime katılım göstergeleri, uluslararası standartlara uygun olarak mevcudiyet, erişebilirlik, ve kesişen eşitsizliklerle mücadele konularına göre sınıflandırılmıştır. TÜİK ve MEB’in bu konulardaki verileri hayli gelişmiş bulunmaktadır. Özellikle İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması’na göre düzenlenmiş istatistikler, eğitim alanında iller, kırsal-kent, bölge bazında cinsiyete göre ayrıştırılmış çok çeşitli verilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Aşağıdaki tablolarda erişebilirlikle ilgili olarak verilmiş olan bu tür göstergeler, özellikle yerelde MEB istatistiklerinden yararlanarak başka boyutlarda da izleme yapılması konusunda bir örnek oluşturabilecektir.

Tablo 5: Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitime Katılım Göstergeleri

Konu	İlgili insan hakkı / hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
Mevcudiyet	Eğitim hakkı Eşitlik Toplumsal cinsiyet eşitliği Ayrımcılık görmeme hakkı İnsan onuruna saygı	Her eğitim düzeyinde kamusal eğitim kurumlarının sayısı ESKHUSK Genel Yorum 13 Her eğitim düzeyinde özel eğitim kurumlarının sayısı ESKHUSK Genel Yorum 13 Toplam eğitim kurumlarının sayısı* ESKHUSK Genel Yorum 13 Eğitime ayrılan toplam bütçe ESKHUSK Genel Yorum 13 Her düzeyde eğitime ayrılan bütçe ESKHUSK Genel Yorum 13 Her türde eğitime ayrılan bütçe* ESKHUSK Genel Yorum 13	Uluslararası sözleşmeler MEB mevzuat YÖK mevzuat ASPB Eğitim alanında çalışan STK’ların raporları MEB web ASBP YÖKSİS ÖSYM Resmi Gazete YÖK web TÜİK Sayıştay MEB raporu	MEB istatistiklerinin taranması STK’ların yıllık izleme raporlarının taranması Kalkınma Planı, MEB bütçesi, ASBP bütçesi vb. Politika Belgelerinin taranması MEB Strateji ve performans plan ve raporlarının taranması	Yılda 1
Erişebilirlik	Eğitim hakkı Eşitlik Toplumsal cinsiyet eşitliği Ayrımcılık görmeme hakkı	Genel nüfus içinde kadınların ve erkeklerin okuryazarlık oranları (%) SDG-UNESCO GEM 4.6, GDI Genel nüfus içinde cinsiyete göre bitirilen son öğrenim kurumu SDG-UNESCO GEM 4.1.4 Genel nüfus içinde her düzey için kamusal eğitim kurumlarından yararlanan kız ve oğlan çocuklarla kadın ve erkeklerin oranı / net okullaşma (%) HDI, GDI, GEI, GII, EFA,SDG, EIGE 2017 Genel nüfus içinde her düzey için özel eğitim kurumlarından yararlanan kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin oranı (%) HDI, GDI, GEI, GII, EFA, SDG, EIGE 2017 15+ nüfusta yaşam boyu öğrenmeden yararlanan kadın ve erkek oranları EIGE 2017			

Tablo 5. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitime Katılım Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan hakkı / hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
Erişebilirlik	Eğitim hakkı Eşitlik Toplumsal cinsiyet eşitliği Ayrımcılık görmeme hakkı	Cinsiyete ve yaşa göre son 12 ay içinde gençlerin ve yetişkinlerin örgün ve yaygın eğitim ve öğretime katılma oranı SDG-UNESCO GEM Gösterge 4.3.1 Eğitim düzeyine (ilkokul, ortaokul, ortaöğretim, yükseköğretim) göre cinsiyet oranı SDG-UNESCO GEM 4.1.3, EIGE 2017 İlköğretim (ilkokul-ortaokul) ve ortaöğretim il bazı cinsiyet oranı SDG-UNESCO GEM 4.1.3 Cinsiyete göre örgün öğrenime katılım oranı (ilkokula resmi giriş yaşından bir yıl önce) SDG-UNESCO GEM Gösterge 4.2.2	TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri MEB istatistikleri YÖK e-okul Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ERG ve AÇEV Türkiye’de Erken Çocukluk Bakımı Ve Okul öncesi Eğitime Katılım Bilgi Notu 2017 Dünya Bankası 2015 Türkiye’de Çocuk Bakım Hizmetlerinde Arz ve Talep Durumu ETCEP Projesi	İstatistiklerin taranması GEM ve diğer Uluslararası izleme raporlarının taranması STK’ların yıllık izleme raporlarının taranması	Yılda 1

Tablo 5. TTürkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitime Katılım Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan hakkı / hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
		<p>İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, yerleşim yerine göre okul öncesi eğitim kurumları öğrencileri arasında kız ve oğlan çocuk oranı SDG 4, UNESCO GEM 4.2.2</p> <p>İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, yerleşim yeri ve eğitim seviyesine göre mezun olan öğrenciler arasında kadın ve erkek oranı (kır - kent) HDI, GDI, GEI, GII, EFA, SDG, EIGE 2017</p> <p>İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, yerleşim yeri ve eğitim seviyesine göre yeni kayıt öğrenciler arasında kadın ve erkek oranı (kır - kent) (%) SDG-UNESCO GEM Gösterge 4.5.1, EIGE 2017</p> <p>İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, yerleşim yeri ve doğum yıllarına göre ilköğretimde, kadın ve erkek öğrenci oranları (kır - kent) (%) HDI, GDI, GEI, GII, EFA, SDG</p> <p>İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, yerleşim yeri ve doğum yıllarına göre ortaöğretimde kadın ve erkek öğrenci oranları (kır - kent) (%) HDI, GDI, GEI, GII, EFA, SDG Gösterge 4.5.1</p>			Yılda 1

Tablo 5. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitime Katılım Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan hakkı / hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
		<p>İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey** resmi - özel ayrımında, yerleşim yerine göre okulöncesi, ilkökul, ortaokul, ortaöğretim öğrencileri arasında kız ve oğlan çocuk oranları, (kır - kent) (%) CEDAW Komitesi tavsiye kararı</p> <p>İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, açıköğretim ortaokullarında (13 ve 14+) öğrenci toplamında kız ve oğlan çocuk oranları (kır - kent) (%) Bin Yıl Hedefleri</p> <p>İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, açıköğretim liseleri öğrenci toplamında kadın ve erkek oranları (kır - kent) (%) Bin Yıl Hedefleri</p> <p>Yükseköğretimde Açıköğretim öğrencileri arasında kadın ve erkek oranları (%) Bin Yıl Hedefleri</p> <p>25 yaş ve üstü kadın ve erkek yetişkinler için ortalama öğrenim süresi HDI, GDI</p> <p>Her eğitim düzeyinde kayıtlı / mezun kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkek öğrenci oranı (%) HDI, GDI, GEI, GII, EFA, SDG, EIGE 2017</p> <p>Cinsiyete göre 15-24 yaş arası gençlerin mesleki teknik eğitime katılma oranı (%) SDG-UNESCO GEM Gösterge 4.3.3</p>			Yılda 1

Tablo 5. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitime Katılım Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan hakkı / hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
		Tematik Meslek Liseleri kayıtlı / mezun öğrencileri arasında kadın ve erkek öğrenci oranları SDG-UNESCO GEM 4.3.1, 4.3.3 Mesleki Eğitim Merkezlerine kayıtlı / mezun çıraklık eğitimi öğrencileri arasında kadın ve erkek oranları SDG-UNESCO GEM 4.3.1, 4.3.3 Her düzeyde eğitime kayıtlı öğrenciler arasında tek cinse özgü okullardaki kız ve oğlan çocuk, kadın ve erkek öğrenci oranları CEDAW md. 10			
Kesişen eşitsizliklerle mücadele / uyarlanabilirlik	Eğitim hakkı Dönüştürücü yararlanma hakkı	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, yerleşim yeri ve doğum yıllarına göre özel öğretim*** kurumlarında türlere göre kız ve oğlan, kadın ve erkek öğrenci oranları SDG-UNESCO GEM 4.5.1 İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. Düzey**, yerleşim yeri ve doğum yıllarına göre özel öğretim*** kurumlarında düzeylere göre kız ve oğlan, kadın ve erkek öğrenci oranları SDG-UNESCO GEM 4.5.1	MEB istatistikleri	Uluslararası ve ulusal izleme raporlarının taranması İstatistiklerin taranması Akademik kaynaklar	Yılda 1

* Diğer tematik alanlardan biri ya da tümü ile ortak göstergeler

** <http://www.planlama.org/index.php/tuerkiyede-boelgesel-kalknma-ajanslar/tuerkiyedeki-statistiksel-boelge-birimleri-bb> Tabloda İBB teriminin kullanıldığı göstergelerde veriler illere göre tasnif edilmiştir

*** Özel eğitim gerektiren bireylere hizmet veren, özel olarak yetiştirilmiş personelin bulunduğu, geliştirilmiş eğitim programlarının uygulandığı özel öğretim kurumudur.http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/028_meb_istatistikleri_organ_egitim_2016_2017.pdf 81513

Tablo 6. Türkiye'de Kullanılması Önerilen Eğitime Katılım Göstergeleri

Konu	İlgili insan hakkı/hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
Mevcudiyet	Eğitim Hakkı Eşitlik TC Eşitliği Ayrımcılık Yasağı	<i>Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği desteklemeyi, uygulamayı ve izlemeyi sağlayan yasal çerçevelerin bulunması*</i> SDG Gösterge 5.1.1 <i>Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği desteklemeyi, uygulamayı ve izlemeyi sağlayan stratejik planların bulunması*</i> SDG Gösterge 5.1.1 <i>Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği desteklemeyi, uygulamayı ve izlemeyi sağlayan eylem planlarının bulunması*</i> SDG Gösterge 5.1.1 <i>Toplumsal cinsiyete göre bütçeleme yapılması*</i> AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi	TÜİKweb MEB web YÖK web Resmi Gazete Sayıştay MEB Raporu Eğitim, kadın ve LGBTİ STK'ların İzleme Raporları Merkez, ilgili ve bağlı kamu kurum ve kuruluşları	Mevzuatın taranması Resmi Gazete'nin taranması TÜİK Düzelenmelerinin taranması TBMM İlgili Komisyon Raporları İlgili eğitim, kadın ve LGBTİ STK'ların Raporlarının taranması	Yılda 1
Erişebilirlik	Eğitim Hakkı Eşitlik TC Eşitliği Ayrımcılık Görmeme Hakkı	<i>Belirli bir yaş grubunda, cinsiyete göre sayısal becerilerde en az belli bir yeterlik düzeyine sahip nüfusun oranı (%)</i> SDG Gösterge 4.6.1 <i>Devamsız öğrenciler arasında kız ve oğlan çocuk, kadın ve erkek oranları (%)</i> GII, SDG 4.1.3 <i>İlkokuldan ortaokula geçen kız ve oğlan çocuk oranları</i> SDG 4.1.4 <i>İlköğretimden ortaöğretime geçen öğrenciler arasında kız ve oğlan çocuk oranları</i> SDG 4.1 <i>ÖSYS okul türü ve öğrenim durumuna göre başvuran ve yükseköğretim programlarına yerleşen adaylar arasında kadın ve erkek oranları (%)</i> EIGE 2017 <i>Okul çağındaki kız ve erkek çocukların beklenen ortalama öğrenim süresi</i> HDI, GDI <i>Eğitim kurumlarının fiziksel erişebilirliği</i> ESKHUSK Genel Yorum 13 <i>Eğitim kurumlarına ait yurtların fiziksel erişebilirliği</i> ESKHUSK Genel Yorum 13	MEB İstatistikleri Pisa Raporları YÖK Merkez, ilgili ve bağlı kamu kurum ve kuruluşları Yerel yönetimler Eğitimle ilgili STK'ların Rapor ve araştırmaları OECD GID-DB UNESCO GEM Report Akademik kaynaklar Üniversiteler	İstatistiklerin taranması PISA Raporlarının taranması Merkez, ilgili ve bağlı kamu kurum ve kuruluşları ndan veri talebi STK'ların Yıllık izleme Raporlarının taranması Yerel yönetimlerle görüşme Araştırma-ların taranması Üniversitelerin Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezleri ile ortak projeler geliştirilmesi	Yılda 1 Pisa Raporları için 3 yılda 1

Tablo 6. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitime Katılım Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan hakkı/hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
Kesişen eşitsizliklerle mücadele/ Uyarlanabilirlik Kapsayıcılık	Eğitim Hakkı	<i>Her düzeyde, maddi imkânlardan yoksun en alt servet %20’lik ve en üst servet %20’lik dilimde eğitimden yararlanan kız ve oğlan çocuklarla kadın ve erkeklerin oranı (%)</i> SDG Gösterge 4.5.1	TÜİK MEB	İstatistiklerin Taranması	Yılda 1
	Ayrımcılığa Uğramama Hakkı	<i>Her düzeyde, eğitimden yararlanan mevsimlik işçiler arasında kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin oranı (%)</i> SDG Gösterge 4.5.1	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)	Merkez, ilgili ve bağlı kamu kurum ve kuruluşları ndan veri talebi	
	Eşit Muamele Hakkı	<i>Her düzeyde, eğitimden yararlanan göçmenler arasında kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin oranı (%)</i> SDG Gösterge 4.5.1	ASAM	STK’ların Yıllık izleme Raporlarının incelenmesi	
	İnsan Onuru	<i>Her düzeyde, eğitimden yararlanan çocuklarla, kadın ve erkeklerin oranı (%)</i> SDG Gösterge 4.5.1	Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO)	İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile ortak projeler geliştirilmesi	
	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	<i>Her düzeyde, eğitimden yararlanan sığınmacılar arasında kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin oranı (%)</i> SDG Gösterge 4.5.1	Göç İdaresi Başkanlığı (Geçici Koruma Altındakiler için)	Üniversitelerin Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezleri ile ortak projeler geliştirilmesi	
	Dönüştürücü Eşitlikten Yararlanma Hakkı	<i>Her düzeyde, eğitimden yararlanan kişilerin arasında kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin oranı (%)</i> SDG Gösterge 4.5.1	UNHCR		
		<i>Maddi imkânlardan yoksun kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için düzenlemeler bulunması</i> SDG Gösterge 4.A.1 METK md. 8	Dünya Ekonomik Forumu		
		<i>Engelli kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için düzenlemeler bulunması</i> SDG Gösterge 4.a.1 METK md. 8	Dünya Sosyal Forumu		
		<i>Kırsal alandaki kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için düzenlemeler bulunması</i> SDG Gösterge 4.5.3 METK md. 8	ETCEP verileri		
		<i>Mevsimlik işçi, kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için düzenlemeler bulunması</i> SDG Gösterge 4.5.3 METK md. 8			
	<i>Mülteci kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için düzenlemeler bulunması</i> SDG Gösterge 4.5.3				

Tablo 6. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitime Katılım Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan hakkı/hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
		<p>Göçmen kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için düzenlemeler bulunması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Sığınmacı kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için düzenlemeler bulunması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Geçici koruma statüsüne sahip kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için düzenlemeler bulunması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Maddi imkanlardan yoksun kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için bütçe ayrılması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Engelli kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için bütçe ayrılması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Kırsal alandaki kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için bütçe ayrılması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Mevsimlik işçi kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için bütçe ayrılması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Mülteci kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için bütçe ayrılması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Göçmen kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için bütçe ayrılması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Sığınmacı kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için bütçe ayrılması SDG Gösterge 4.5.3</p> <p>Geçici koruma statüsündeki kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkeklerin eğitimi için bütçe ayrılması SDG Gösterge 4.5.3</p>			

Tablo 6. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitime Katılım Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan hakkı/hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
		<i>Okullarda engelli öğrencilere uyarlanmış altyapı ve malzemeleri bulunması SDG Gösterge 4.A.1 METK md. 8</i> <i>Kız ve oğlan çocuklar ve kadın ve erkekler için temel el yıkama/ tuvalet imkanları (her biri için WASH göstergesi tanımları gereği) bulunması SDG Gösterge 4.A.1 METK md. 8</i>			

*Diğer tematik alanlardan biri ya da tümü ile ortak göstergeler

6.2 Eğitimde Eşitlik Göstergeleri

CEDAW madde 10’da ilkeleri konulan ve UNESCO’nun Herkes için Eğitim Dünya Deklarasyonu (Jomtien, 1990), Herkes için Eğitim Dakar Eylem Çerçevesi (2000, Hedef 5), Birleşmiş Milletler’in Bin Yıl Hedefleri (2000, Hedef 2) ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2015, Hedef 4) çerçevesinde eğitimde her türlü toplumsal cinsiyet ayrımcılığının tasfiyesi için sürekli olarak yinelenen standartlara temellenen göstergelerin örnekleri Tablo 7 ve Tablo 8’de listelenmiştir. Eğitimde eşitlik için seçilen göstergeler ayrımcılık yapılmaması, güçlenme ve ana akımlaştırma /cinsiyet eşitliği, barış ve şiddetsizlik kültürünün geliştirilmesi konularına göre düzenlenmiştir.

Tablo 7. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitimde Eşitlik Göstergeleri

Konu	İlgili İnsan Hakkı / Hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Eğitimin Çıktılarında Eşitlik	Eşitlik Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	<p>Cinsiyete göre 2/3. sınıflarda en azından okuma yeterlilik düzeyine sahip çocukların oranı (%) SDG Gösterge 4.1.1 PISA</p> <p>Cinsiyete göre 2/3. sınıflarda en azından matematikte yeterlilik düzeyine sahip çocukların oranı (%) SDG Gösterge 4.1.1 PISA</p> <p>Cinsiyete göre ilkokul sonunda en azından okuma yeterlilik düzeyine sahip çocukların oranı (%) SDG Gösterge 4.1.1 PISA</p> <p>Cinsiyete göre ilkokul sonunda en azından matematikte yeterlilik düzeyine sahip çocukların oranı (%) SDG Gösterge 4.1.1 PISA</p> <p>Cinsiyete göre ilkokul sonunda en azından okuma yeterlilik düzeyine sahip çocukların oranı (%) SDG Gösterge 4.1.1 PISA</p> <p>Cinsiyete göre ilkokul sonunda en azından matematikte yeterlilik düzeyine sahip çocukların oranı (%) SDG Gösterge 4.1.1 PISA</p>	<p>PISA Sonuçları</p> <p>MEB ilgili raporları</p> <p>Eğitim, kadın ve LGBTİ STK’larının izleme raporları</p> <p>UNESCO</p> <p>GEM Raporu</p>	<p>PISA Sonuçlarının İncelenmesi</p> <p>Eğitimle ilgili STK’ların Rapor ve Araştırmalarının incelenmesi</p> <p>UNESCO GEM ve diğer Uluslar arası İzleme Raporlarının İncelenmesi</p> <p>Akademik kaynaklar</p>	<p>Sadece PISA Sonuçları için 3 Yılda 1</p> <p>Diğer göstergeler için yılda 1</p>

Tablo 7. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili İnsan Hakkı / Hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Ayrımcılık Yapılmaması	Eğitim Hakkı Eşitlik Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Hakkı Dönüştürücü Eşitlikten Yararlanma Hakkı	<p>Ortaöğretim kurumlarında program türlerine göre kadın ve erkek öğrenci oranı (%) HDI, GDI, GEI, GII, EFA,SDG, EIGE 2017</p> <p>Farklı Mesleki ve Teknik Eğitim alanlarında kayıtlı / mezun kadın ve erkek öğrenci oranları SDG Gösterge 4.3.3</p> <p>Yaygın eğitim kurumlarının türlerine göre kursiyerler arasında kadın ve erkek oranları CEDAW md. 10 EIGE 2017</p> <p>Yükseköğretimde farklı alanlardaki kayıtlı / mezun lisans öğrencileri arasında kadın ve erkek oranları** CEDAW md. 10 EIGE 2017</p> <p>Yükseköğretimde farklı alanlardaki kayıtlı / mezun yüksek lisans öğrencileri arasında kadın ve erkek oranları** CEDAW md. 10 EIGE 2017</p> <p>Yükseköğretimde farklı alanlardaki kayıtlı / mezun doktora öğrencileri arasında kadın ve erkek oranları** CEDAW md. 10</p> <p>Yükseköğretimde farklı açıköğretim alanlarında kayıtlı / mezun kadın ve erkek öğrenci oranları** Bin Yıl Hedefleri</p> <p>Okul türüne göre öğretmenler arasında kadın ve erkek oranları (%) T.C. Anayasası md. 10, SDG 4.5</p> <p>Cinsiyete göre okulöncesi eğitimde öğretmenlik için gereken minimum hizmet öncesi veya hizmet içi eğitim almış kadın ve erkek öğretmenlerin oranı SDG Gösterge 4.c.1, SDG 4.5</p>	MEB istatistikleri YÖK İstatistikleri TÜİK İstatistikleri UNESCO GEM Raporları	İstatistiklerin taranması Eğitimle ilgili STK’ların Rapor ve Araştırmalarının incelenmesi UNESCO GEM Raporunun ve diğer Uluslar arası İzleme Raporlarının incelenmesi Akademik kaynaklar	Yılda 1

Tablo 7. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili İnsan Hakkı / Hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p>Cinsiyete göre ilkokulda öğretmenlik için gereken minimum hizmet öncesi veya hizmet içi eğitimi almış kadın ve erkek öğretmenlerin oranı SDG Gösterge 4.c.1, SDG 4.5</p> <p>Cinsiyete göre ortaokulda öğretmenlik için gereken minimum hizmet öncesi veya hizmet içi eğitimi almış kadın ve erkek öğretmenlerin oranı SDG Gösterge 4.c.1 SDG 4.5</p> <p>Cinsiyete göre ortaöğretimde öğretmenlik için gereken minimum hizmet öncesi veya hizmet içi eğitimi almış kadın ve erkek öğretmenlerin oranı SDG Gösterge 4.c.1 SDG 4.5</p> <p>Yaygın eğitim kurumlarının türlerine göre öğretmenler arasında kadın ve erkek oranları T.C. Anayasası md. 10 SDG 4.5</p> <p>Yükseköğretimde görevli öğretim elemanları arasında kadın ve erkek oranları (%)** T.C. Anayasası md. 10 SDG 4.5</p> <p>Öğretim elemanlarının unvan bazında cinsiyete göre dağılımı** AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı, SDG 4.5</p> <p>Öğretim elemanlarının farklı akademik alanlarda cinsiyete göre dağılımı** AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p>			

Tablo 7. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili İnsan Hakkı / Hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Güçlenme / Özel Önlemler	Eğitim Hakkı Ayrımcılık Yasağı Eşitlik Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dönüştürücü Eşitlikten Yararlanma Hakkı	Rehberlik ve Psikolojik Danışma birimlerine başvuran öğrenciler arasında kız ve oğlan çocuk, kadın ve erkek oranları CEDAW md. 10 “Taşımali uygulaması” yapılan ilkokul öğrencileri arasında kız ve oğlan çocuk oranları CEDAW md. 10 “Taşımali uygulaması” yapılan ilkokul öğrencileri arasında kız ve oğlan çocuk oranları CEDAW md.10 Özel eğitim kurumlarındaki* öğrenciler arasında kız ve oğlan çocuk, kadın ve erkek oranları SDG Gösterge 4.5.1 Öğrenci taşıma uygulaması kapsamında taşınan özel eğitim* öğrencileri arasında kadın ve erkek oranları SDG Gösterge 4.5.1 Öğrenci taşıma uygulaması kapsamında taşınan özel eğitim* kursiyer oranları SDG Gösterge 4.5.1 Cinsiyete göre Engelli ve Yaşlı Genel Müdürlüğü kapsamında bakım-rehabilitasyon merkezlerinde özel eğitim* görenlerin oranı SDG Gösterge 4.5.1 Burslardan yararlanan toplam öğrenciler arasında kız ve oğlan çocuk, kadın ve erkek oranları (%) CEDAW md.10 Temel eğitimde burslardan yararlanan toplam öğrenciler arasında kadın ve erkek öğrenci oranları (%) CEDAW md.10	MEB istatistikleri http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2016_2017.pdf ASBP istatistikleri Kredi ve Yurtlar Kurumu istatistikleri Eğitim, kadın ve LGBTİ örgütlerinin raporları Kamu kurum ve kuruluşlarının destek projeleri	İstatistiklerin taranması Eğitimle ilgili STK’ların Rapor ve Araştırmalarının taranması UNESCO GEM ve diğer Uluslar arası İzleme Raporlarının taranması Akademik kaynaklar	Yılda 1

Tablo 7. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve Kullanılan Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili İnsan Hakkı / Hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		Ortaöğretimde burslardan yararlanan toplam öğrenciler arasında kadın ve erkek öğrenci oranları (%) CEDAW md.10			
		Mesleki ve teknik eğitimde burslardan yararlanan toplam öğrenciler arasında kadın ve erkek öğrenci oranları (%) CEDAW md.10			
		Din Öğretiminde burslardan yararlanan toplam öğrenciler arasında kadın ve erkek öğrenci oranları (%) CEDAW md.10			
		Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri’nde burslardan yararlanan toplam öğrenciler arasında kadın ve erkek öğrenci oranları (%) CEDAW md.10			
		Şartlı nakit transferinden yararlanan öğrenciler arasında kız ve oğlan çocuk, kadın ve erkek oranları (%) CEDAW md.10			
		MEB pansiyonlarında kalan öğrenciler arasında kadın ve erkek öğrenci oranları (%) CEDAW md.10			
		Kamusal ve özel pansiyonlar arasında kız ve oğlan çocuklarla, kadın ve erkek öğrencilerin yararlandığı kurumların kapasiteleri (%) CEDAW md.10			
		Kamusal ve özel yurtlar arasında kız ve oğlan çocuklarla kadın ve erkek öğrencilerin yararlandığı kurumların oranı (%) CEDAW md.10			
		Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı kadın ve erkek yurtlarının kapasiteleri CEDAW md.10			

*Engelli öğrencilere özel kurumlar gb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2016_2017.pdf **Diğer tematik alanlarla ortak göstergeler

Araştırmamız, eğitimde ayrımcılık yapılmaması ve güçlenmeyi izleme konusunda ulusal düzeyde önemli sayıda gösterge için veri toplanmasının mümkün olduğunu göstermektedir. Buna karşılık ana akımlaştırma / toplumsal cinsiyet ve şiddetsizlik kültürünün geliştirilmesi konularında aynı saptamayı yapmak mümkün değildir. Tablo 8’de yerelde bu konularda toplanabilecek verilerin üretilmesine ve araştırmaların yapılmasına yardımcı olacağı umulan gösterge önerileriyle, başvurulabilecek kaynaklara yer verilmektedir.

Tablo 8. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Ayrımcılık Yapılmama-sı	Eğitim Hakkı	<i>Her düzeyde eğitimde yönetim görevlerindeki kişiler arasında kadın ve erkek oranları (%)* T.C. Anayasası md. 10</i>	MEB	İlgili kamu kurum ve kuruluşlarından veri talebi	Yılda 1
	Eşitlik		YÖK		
	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	<i>Her düzeyde eğitimde teftiş görevlerindeki kişiler arasında kadın ve erkek oranları (%)* T.C. Anayasası md. 10</i>	Üniversiteler	Akademik araştırmaların taranması	
	Hakkaniyet Sağlanması		Akademik kaynaklar		
	Dönüştürücü Eşitlikten Yararlanma Hakkı	<i>Her düzeyde eğitimin karar organlarında (TTK, Disiplin Kurulu, Senato, Yönetim Kurulu, vb.) yer alan kişiler arasında kadın ve erkek oranları* T.C. Anayasası md. 10</i>	EWORA		
	Çalışma Hakkı	<i>Her düzeyde eğitimin karar organlarında (TTK, Disiplin Kurulu, Senato, Yönetim Kurulu, vb.) yer alan kişiler arasında kadın ve erkek oranları* T.C. Anayasası md. 10</i>	TÜBİTAK		
		<i>Yükseköğretim kurumlarında: a) Rektörlük b) Rektör Yardımcılığı c) Senato üyeliği b) Yönetim Kurulu üyeliği c) Dekanlık d) Dekan yardımcılığı vb. yöneticiler arasında kadın ve erkek oranları* T.C. Anayasası md. 10</i>			
		<i>Üniversite idari personeli arasında kadın ve erkek oranları* T.C. Anayasası md. 10</i>			
		<i>YÖK çalışanları arasında kadın ve erkek oranları* T.C. Anayasası md. 10</i>			

Tablo 8. Türkiye'de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p>Cinsiyete göre a) ERASMUS b) Ulusal Ajans vb. uluslararası öğrenci hareketliliği olanaklarından yararlanan kadın ve erkek öğrenci oranları* CEDAW md. 10</p> <p>Cinsiyete göre yükseköğretimde personel hareketliliği olanaklarından yararlanan kadın ve erkek akademisyen oranları* T.C. Anayasası md. 10</p> <p>Ulusal araştırma projelerinde yer alan akademisyenler arasında kadın ve erkek oranları* T.C. Anayasası md. 10</p> <p>Ulusal araştırma projelerinde yer alan akademisyenler arasında kadın ve erkek oranları* T.C. Anayasası md. 10</p>			
Güçlenme / özel önlemler	<p>Toplumsal Cinsiyet Eşitliği</p> <p>Hakkaniyet Sağlanması</p> <p>Dönüştürücü Eşitlikten Yararlanma Hakkı</p>	<p>Yaşam boyu / yetişkin / yaygın eğitim kurumlarını tamamlayan kadın ve erkeklerin iş bulma oranları*</p> <p>SDG Hedef 4.4</p> <p>Cinsiyete ve yetenek tipine göre bilgi ve iletişim teknolojileri (BIT) yeteneğine sahip genç ve yetişkinlerin oranı</p> <p>SDG Gösterge 4.4.1</p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p> <p>Öğrencilere her eğitim düzeyine uygun cinsel üreme sağlığı bilgisinin sağlanması* CEDAW md. 10</p> <p>Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine aktif olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması (%)* CEDAW md. 10</p>	<p>MEB</p> <p>ASPB (-4 yaş ve ŞNT bilgisi için)</p> <p>e-Okul</p> <p>YÖK</p> <p>Üniversiteler</p> <p>Okullar</p> <p>İlgili kurum ve kuruluşlar</p> <p>Kredi ve Yurtlar Kurumu</p>		Yılda 1

Tablo 8. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p>Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu’ndan burs, öğrenim ve katkı kredisi alan kadın ve erkek öğrenci oranı ve kredi miktarı*</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>Ülkeler, öğrenim düzeyleri ve öğrenim dallarına göre yurt dışında öğrenim gören burslu öğrenciler arasında kadın ve erkek oranları*</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>Yüksek öğretimde yöneticilik görevlerine hazırlık ve adaylık için kadın akademisyenlere mentorlük (yönderlik) sağlanması*</p> <p>T.C. Anayasası md. 10</p> <p>Eğitim kurumlarının personeli arasında iş-yaşam dengesini sağlamaya yönelik olarak kuruma ait kreşlerden yararlanan kadın ve erkek personel oranı (%)*</p> <p>10. Kalkınma Planı Politika Eylem 351</p> <p>Eğitim kurumlarının personeli arasında iş-yaşam dengesini sağlamaya yönelik olarak kuruma ait yaşlı ve çocuk bakım evlerinden yararlanan kadın ve erkek personel oranı (%)*</p> <p>10. Kalkınma Planı Politika Eylem 351</p> <p>Halk Eğitim Merkezleri’nde yeni evlilere verilen ASPB - MEB ortak eğitiminin toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığını içermesi*</p> <p>CEDAW md. 10</p>			

Tablo 8. Türkiye'de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p><i>Temel cinsel sağlık ve üreme sağlığı bilgisine sahip 10-24 yaş arası gençlerin cinsiyete, yaş grubuna, eğitim, engellilik yerleşim yeri, medeni duruma göre oranları (%)*</i></p> <p><i>CEDAW md. 10</i></p> <p><i>Seks işçileri ve kadın ticaretine konu olanlar dâhil, tüm kadınların ve genç kızların cinsel sağlıkla ilgili eğitime erişimi*</i></p> <p><i>CEDAW md. 10</i></p> <p><i>Adolesan doğum oranının, yaş gruplarına (12-14, 15-17, 18-19) eğitim düzeyine ve yaşanılan yere göre yüzdesi*</i></p> <p><i>SDG 4 UNESCO GEM</i></p>			
<p>Anaokullaştırma</p> <p>-Cinsiyet eşitliği, barış ve şiddetsizlik kültürünün geliştirilmesi</p> <p>Cinsel Sağlık bilgisinin sağlanması</p>	<p>Eğitim Hakkı</p> <p>Şiddetsiz Yaşam Hakkı</p> <p>Sağlık Hakkı</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>İstanbul Sözleşmesi 2014</p> <p>CEDAWK Tavsiye Kararı No.10</p> <p>SDG 4</p> <p>EIGE</p>	<p><i>Bütün öğrencilerin, toplumsal cinsiyet eşitliği, barış ve şiddetsizlik kültürünün geliştirilmesi için kazanması gereken bilgi ve becerilerin MEB ve yükseköğretim politikalarının tüm düzeylerine dahil edilmesi*</i></p> <p><i>SDG Gösterge 4.7.1</i></p> <p><i>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</i></p> <p><i>İstanbul Sözleşmesi 2014</i></p> <p><i>Bütün öğrencilerin, toplumsal cinsiyet eşitliği için kazanması gereken bilgi ve becerilerin MEB ve yükseköğretimde müfredatın tüm düzeylerine dahil edilmesi*</i></p>	<p>MEB</p> <p>TTK</p> <p>UNESCO GEM Report 2016</p> <p>YÖK</p> <p>Üniversiteler</p> <p>MEB</p> <p>Eğitim Kurumları</p> <p>Sosyal Etkinlikler</p> <p>Yönetmeliği</p> <p>Okulöncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Standartları Bölüm 2 md. 3-4</p>		Yılda1

Tablo 8. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p>SDG Gösterge 4.7.1</p> <p>Bütün öğrencilerin, toplumsal cinsiyet eşitliği, için kazanması gereken bilgi ve becerilerin MEB ve yükseköğretimde öğretmen eğitiminin tüm düzeylerine dahil edilmesi*</p> <p>SDG Gösterge 4.7.1</p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p> <p>CEDAWK 3 No’lu Tavsiye Kararı</p> <p>Bütün öğrencilerin, toplumsal cinsiyet eşitliği, için kazanması gereken bilgi ve becerilerin MEB ve yükseköğretimde öğrenci değerlendirmenin tüm düzeylerine dahil edilmesi*</p> <p>SDG Gösterge 4.7.1</p> <p>Toplumsal cinsiyet eşitliği konularında farkındalık oluşturmak amacıyla bilimsel çalışmaların yapılması ve bütçe ayrılması</p> <p>Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği YÖK Tutum Belgesi</p> <p>Toplumsal cinsiyet eşitliği konularında farkındalık oluşturmak amacıyla sosyokültürel-sanatsal etkinlik çalışmalarının yapılması ve bütçe ayrılması</p> <p>Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği</p> <p>Toplumsal cinsiyet eşitliği konularında farkındalık oluşturmak amacıyla yapılacak sosyokültürel-sanatsal etkinlik çalışmalarının yapılması için ayrılan bütçe</p>			

Tablo 8. Türkiye'de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p>Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği</p> <p>Ders kitapları ve materyallerinin içeriğinin toplumsal cinsiyet eşitliğini içermesi*</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>MEB ders kitaplarının ve materyallerinin incelenmesinde, değerlendirmeye esas olacak kriterler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğine uygunluk kriterinin bulunması</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri ders programında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konusunun bulunması</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>Değerler Eğitimi'nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine yer verilmesi</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>Hizmet-içi eğitim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini konu alan eğitimlere yer verilmesi*</p> <p>CEDAW md. 10 CEDAWK Tavsiye kararı No. 3</p> <p>Eğitimde yönetim ve teftiş görevlerinde bulunanlar arasında her hangi bir toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitiminden yararlananların oranı*</p> <p>CEDAWK Tavsiye kararı No. 3</p> <p>Öğretmen / öğretim elemanları arasında her hangi bir toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitiminden yararlananların oranı*</p> <p>CEDAWK Tavsiye kararı No. 3</p>			

Tablo 8. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p>YÖK Tutum Belgesi</p> <p>Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik hizmetlerini yürüten öğretmenlerin toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitiminden yararlanması</p> <p>CEDAWK Tavsiye kararı No. 3</p> <p>YÖK Tutum Belgesi</p> <p>Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) çalışanlarının toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitiminden yararlananların oranı</p> <p>CEDAWK Tavsiye kararı No. 3</p> <p>YÖK Tutum Belgesi</p> <p>Toplumsal cinsiyet / kadın çalışmaları alanına lisans programlarında yer verilmesi*</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>YÖK Tutum Belgesi</p> <p>Toplumsal cinsiyet / kadın çalışmaları alanına yüksek lisans programlarında yer verilmesi* CEDAW md. 10</p> <p>YÖK Tutum Belgesi</p> <p>Toplumsal cinsiyet / kadın çalışmaları alanına doktora programlarında yer verilmesi*</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p> <p>YÖK Tutum Belgesi</p> <p>Toplumsal cinsiyet odaklı tez ve araştırmaların sayısı/oranı*</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p> <p>YÖK Tutum Belgesi</p> <p>Toplumsal cinsiyet analizi içeren tez ve araştırmaların sayısı/oranı*</p>			

Tablo 8. Türkiye'de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p><i>CEDAW md. 10</i></p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p> <p><i>YÖK Tutum Belgesi</i></p> <p><i>Bilimsel Araştırma Projeleri birimlerince desteklenen toplumsal cinsiyet odaklı projelerin sayısı/oranı*</i></p> <p><i>CEDAW md. 10</i></p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p> <p><i>YÖK Tutum Belgesi</i></p> <p><i>Akademik ve idari personel için toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitimi sunan üniversite sayısı*</i></p> <p><i>CEDAWK Tavsiye kararı No. 3</i></p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi</p> <p><i>YÖK Tutum Belgesi</i></p> <p><i>Yükseköğretimde Toplumsal Cinsiyet Eylem Plan'larının yapılması*</i></p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p> <p><i>YÖK Tutum Belgesi</i></p> <p><i>Yükseköğretimde Cinsel Taciz Önleme Yönergesi'nin bulunması*</i></p> <p>AK Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi İçin Eylem Planı</p> <p><i>YÖK Tutum Belgesi</i></p> <p><i>Akran zorbalığı, bedensel ceza, taciz, şiddet, cinsel ayrımcılık ve istismarla karşılaşan öğrencilerin yüzdesi*</i></p> <p><i>SDG- UNESCO GEM 4.a.2</i></p>			

Tablo 8. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p><i>Kadına yönelik şiddetin tüm biçimlerinin farklı eğitim düzeylerine uygun biçimde ulusal müfredata dahil edilmesi*</i></p> <p>İstanbul Sözleşmesi 2014</p>			
		<p><i>KYŞ’in (akran zorbalığı, siber şiddet, flört şiddeti, öğretmene şiddet, taciz vb.) tüm biçimlerinin eğitimle ilgili personel ve şiddet mağdurlarına hizmet sunan mesleklerin hizmet öncesi eğitim programlarına entegre edilmesi*</i></p> <p>İstanbul Sözleşmesi 2014</p>			
		<p><i>Hizmet içi eğitim programlarında kadına yönelik şiddetin tüm biçimlerini konu alan eğitimlere yer verilmesi*</i></p> <p>İstanbul Sözleşmesi 2014</p>			
		<p><i>Eğitimde yönetim ve teftiş görevlerinde bulunanların kadına yönelik şiddet eğitiminden yararlanması*</i></p> <p>İstanbul Sözleşmesi 2014</p>			
		<p><i>Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik hizmetlerini yürüten öğretmenlerin kadına ve çocuğa yönelik şiddet odaklı eğitimden yararlanması*</i></p> <p>İstanbul Sözleşmesi 2014</p>			
		<p><i>Rehberlik merkezlerinde kadına ve çocuğa yönelik şiddet odaklı eğitim almış uzmanların bulunması*</i></p> <p>İstanbul Sözleşmesi 2014</p>			

Tablo 8. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Eğitimde Eşitlik Göstergeleri (devam)

Konu	İlgili insan Hakkı / hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
		<p><i>MEB ders kitaplarının ve materyallerinin incelenmesinde, değerlendirmeye esas olacak kriterler arasında kadına yönelik şiddete karşıtlık kriterinin bulunması*</i></p> <p>İstanbul Sözleşmesi 2014</p> <p>Eğitim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma birimlerinde cinsel üreme sağlığı eğitimi almış uzmanların bulunması*</p> <p>CEDAW md. 10</p> <p><i>Müfredatına, kadınların insan hakları, toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik şiddet dersi dahil edilmiş</i></p> <p><i>sağlık personeli yetiştiren eğitim kurumlarının yüzdesi*</i></p> <p>CEDAW md. 10, SDG UNESCO GEM 4.7.2</p> <p><i>Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü dersinin eğitim programının ve ders kitabının toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığını içermesi*</i></p> <p>CEDAW md. 10</p> <p><i>Yaşam becerisi temelli AİDS ve cinsel eğitimi veren okulların yüzdesi</i></p> <p>SDG UNESCO GEM 4.7.2</p>			

*Eğitimde eşitlik için belirlenen anaakımlaşırma/ farkındalık sağlama/tce eşitliğinin barış ve şiddetsizlik kültürünün geliştirilmesi, uyarlanabilirlik/ kesışen eşitsizliklerle mücadele/kapsayıcılık, güçlenme konularında ulusal düzeyde verisi toplanan gösterge saptanamamıştır. Çeşitli kamu kurumları tarafından toplanabilen veriler için veri kaynakları başlığı altında kurum adlarının verilmesine çalışılmıştır.

Bu yayın Avrupa Birliğinin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği'nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği ve T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı'nın görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.